

กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนภายในเขต
เทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

สุภัท ไตรเดชานันท์

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา นิเทศศาสตรธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2553

**Communication Process for Community Empowerment : Case Study of
the Community of Bangsrimueng , Bangsrimueng municipalitySub-
District, Mueang District, Nontaburi**

SUPAK TRIDECHANAN

เลขทะเบียน.....	0222458
วันลงทะเบียน.....	- 4 ก.ย. 2555
เลขเรียกหนังสือ.....	302. 2
	๙ 8347
	[2553]

**A Thematic Paper Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication)
Department of Business Communication Arts
Graduate School, Dhurakij Pundit University**

2010

ใบรับรองสารนิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อสารนิพนธ์ กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

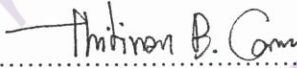
เสนอโดย สุภัค ไตรเดชานันท์

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ (กลุ่มวิชา นิเทศศาสตร์ธุรกิจ)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ อาจารย์ ดร.ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บั๊กกิ้นส์)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
(อาจารย์ ดร.ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตร์ระรุจิ)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา จิตรน้อมรัตน์)

วันที่ 21 เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

หัวข้อสารนิพนธ์	กระบวนการสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
ชื่อนักศึกษา	สุภัค ไตรเดชาพันธ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ธุรกิจ
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งกรณีศึกษาชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป เพื่อชุมชนที่เข้มแข็ง รูปแบบการติดต่อสื่อสารตลอดจนปัญหาอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เป็นหลัก และอาศัยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังใช้เทปบันทึกเสียงและแบบจดบันทึกภาคสนามกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่น คณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เป็นลักษณะชุมชนเมืองมีความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปจากสมัยก่อนที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ เนื่องจากการประกอบอาชีพที่เคยขายผลไม้เปลี่ยนไป เป็นการประกอบอาชีพรับจ้างกันมากขึ้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนการปกครองมาเป็นการปกครองท้องถิ่นตนเอง โดยการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลทำให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านอีกครั้งในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมของบางชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง และประกอบกับมีคณะกรรมการชุมชนเป็นตัวประสานระหว่างทางเทศบาลและประชาชน ในส่วนของผู้นำท้องถิ่น นายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง มีการบริหารจัดการภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ประกอบกับคณะกรรมการชุมชนที่มีความเสียสละ พยายามผลักดันให้สมาชิกมีส่วนร่วมเพื่อลดโครงสร้างในแนวคิดให้เป็นแนวราบ โดยอาศัยกลไกการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและเชื่อมร้อยความคิดที่แตกหลากหลายเข้าด้วยกันเพื่อสมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกิดความสามัคคี เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ภายในกระบวนการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร/สื่อ... ผู้รับสาร ปฏิกริยาตอบกลับเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพสังคมของชุมชน เพราะจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการและการสื่อสารระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและคณะกรรมการชุมชนเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทางที่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสนทนากลุ่มเล็กซึ่งเกิดเป็นประจำทุกวัน โดยมีพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่พบปะพูดคุยกันและผู้บริหารท้องถิ่นยังใช้การติดต่อสื่อสารแบบทางเดียว คือ อย่างเป็นทางการ โดยใช้เสียงตามสาย ป้ายผ้า ใบปลิว เป็นต้น และการติดต่อสองทางแบบทางการคือประชุมแบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีประชาคม การจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น จัดกิจกรรมทำความสะอาดในพื้นที่การจัดกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจแต่ละโครงการ จะมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายรูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนมีการติดต่อสื่อสารสองรูปแบบ คือ การติดต่อสื่อสารแบบทางเดียวอย่างเป็นทางการ โดยใช้การส่งจดหมายไปตามบ้าน และรูปแบบที่สอง มีการนัดประชุมภายในชุมชนแต่ละชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชุมชน

สรุปได้ว่า ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีกระบวนการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะพูดคุยได้ต่อกัน โดยเนื้อหาสนทนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน โดยอาศัยสื่อบุคคลผสมผสานกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สร้างการรับรู้เบื้องต้นเพื่อนำไปสู่เวทีการแลกเปลี่ยน ทั้งที่กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ เพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความคิด ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกัน จนปัญหาต่างๆ ได้รับการแก้ไขในที่สุด ปัญหาอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกอาจเป็นเพราะมีเหตุผลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง ประกอบกับ คณะกรรมการพัฒนายังขาดความต่อเนื่อง ทำให้ความตื่นตัวและจิตสำนึกอ่อนลง ซึ่งอาจส่งผลทำให้ชุมชนอ่อนแอ จึงจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะให้ผลการศึกษานี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพิจารณากำหนดนโยบายการวางแผนจัดโครงการ หรือ จัดกิจกรรม เพื่อพัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งให้พึ่งพาตนเองได้ รวมถึงเป็นข้อมูลที่สำคัญในการนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน ที่ได้ให้ความกรุณาแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง สารนิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้อง และ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชานิติศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ประสิทธิประสาทวิชาอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารท้องถิ่น พนักงานเทศบาล และ ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือทั้งในเรื่องข้อมูล ตลอดจนการให้สัมภาษณ์ และ ตอบข้อซักถาม ซึ่งทำให้งานวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

สุดท้ายนี้ คุณค่า และ ประโยชน์อันพึงมีของสารนิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดา มารดา คณาจารย์ ผู้มีพระคุณ และ สมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ได้เป็นกำลังใจให้การศึกษาครั้งนี้จนสำเร็จ หากมีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สุภัค ไตรเดชาพันธ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
กิตติกรรมประกาศ	๘

บทที่

1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหำนำวิจัย.....	8
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	9
1.4 ขอบเขตงานวิจัย	9
1.5 นิยามศัพท์	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 ทฤษฎีการสื่อสารพื้นฐาน	12
2.2 ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR.....	26
2.3 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง.....	29
2.4 แนวคิดการเรียนรู้	37
2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	40
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
3. วิธีการศึกษา	46
3.1 ประชากรศึกษา.....	46
3.2 การเลือกตัวอย่าง	46
3.3 การเข้าสู่พื้นที่	48
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	48
3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	49
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50

สารบัญ (ต่อ)

4. ผลการวิจัย	51
4.1 ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1.....	51
4.2 ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2	63
4.3 ปัญหานำวิจัยข้อที่3.....	68
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	72
5.1 สรุปผลการวิจัย	72
5.2 การอภิปรายผลการวิจัย.....	77
5.3 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาในครั้งนี้	82
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	83
บรรณานุกรม	84

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1 แผนผังกระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง.....	64

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยต่างๆ มากมาย อาทิเช่น การพัฒนาเทคโนโลยี ความก้าวหน้าของการสื่อสาร และการแข่งขันในการดำรงชีพที่เข้มข้นมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้นในสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน การเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ต้องมีการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผู้สนใจศึกษามากมาย และได้ถูกหยิบยกและขยายออกไปทั่วโลกในรูปของข่าวสารข้อมูลด้านต่างๆ ทำให้ผู้คนอีกซีกโลกหนึ่งสามารถรับรู้ความเป็นไป ทั้งภัยพิบัติและความก้าวหน้าของผู้คนอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็วฉับไวมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นผลพวงมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ทำให้มนุษย์สามารถก้าวข้ามอุปสรรคด้านระยะทางและเวลา โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ อาทิเช่น สื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น โลกทั้งใบจึงถูกย่อจนเล็กลงกลายเป็นหมู่บ้านโลก(Global Village) กลายเป็นหนึ่งเดียวบนความตาโถมของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)

โลกาภิวัตน์ทำให้โลกของการติดต่อสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมายมหาศาล นำพามนุษย์ชาติออกจากโลกใบเดิมที่จำกัดการรับรู้ ความรู้ประสบการณ์ ฯลฯ เพียงแค่เฉพาะในชุมชนหรือสังคมที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่เท่านั้น หากแต่โลกาภิวัตน์ยังได้ขยายการรับรู้ของประชาคมสัมผัสทั้ง 5 อันได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การสัมผัส การลิ้มรส ได้กว้างไกลมากขึ้น ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ ฯลฯ ทำให้มนุษย์สามารถแสวงหาความรู้จากข่าวสารต่างๆ ในแต่ละวันที่มีจำนวนมหาศาลได้อย่างง่ายดาย สังคมจึงก้าวเข้าสู่ยุคของสังคมข่าวสาร (Information Society) ทำให้ผู้แสวงหาความรู้จากข่าวสารเหล่านั้นมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมากขึ้น ประกอบกับการนำเอา

เทคโนโลยีโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์มาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ “คนสามารถนั่งทำงานอยู่กับบ้านได้มากขึ้น เพราะเขาเหล่านั้นสามารถใช้เทคโนโลยีดังกล่าวติดต่อกับสังคมหรือหน่วยงานที่ตนทำงานอยู่ได้ โดยที่ตนเองไม่จำเป็นต้องออกไปมีส่วนร่วม” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2532: 57) อาทิเช่น การติดต่อพูดผ่านโทรศัพท์ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) การสนทนาผ่านระบบ (CHAT ICQ MSN) เป็นต้น นอกจากนี้สื่ออินเทอร์เน็ตยังสามารถสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่ประชาคมโลกได้ โดยใช้ในการติดต่อสื่อสารผ่านเว็บไซต์(World-Wide-Web) โดยการเข้าไปตั้งกระทู้ถามตอบในประเด็นต่างๆ เป็นต้น อันเป็นการเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่สามารถหักทอความแตกต่างด้านสีผิว เพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมได้กว้างเกินกว่าผลประโยชน์ของตนเอง ดังจะเห็นว่าพัฒนาการสื่อสารที่เกิดขึ้นมีเพื่อตอบสนองต่อการเติบโตของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำรงชีวิต และพัฒนาทางการสื่อสารยังคงมีได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หากแต่การพัฒนายังมีต่อไปเรื่อยๆ トラบใดที่เราจะต้องอาศัยอยู่ในระดับสังคมและวัฒนธรรม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2532: 57)

ดังนั้นไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามมนุษย์ก็ยังคงต้องการที่จะติดต่อกับผู้อื่นด้วยรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป เพื่อผลทางด้านชีวิต จิตใจและการเป็นสังคม ด้วยเหตุผลประการสำคัญก็คือมนุษย์เป็นสัตว์สังคม “ไม่ว่าจะมีชีวิตอยู่ด้วยตัวเองคนเดียวในโลกโดยไม่พึ่งอาศัยหรือติดต่อกับผู้อื่น ฉะนั้นมนุษย์จึงอยู่รวมกันเป็นสังคม” (วาสนา จันทร์สว่าง และอินทรสุขศรี, 2532: 1) หรืออาจจะเป็นชุมชนหนึ่งชุมชนใดก็ได้ภายใต้ระบบสังคมใหญ่

ชุมชน (Community) “เป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันอาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกทุกคนมีการติดต่อสื่อสารกันมีความเอื้ออาทรกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และมีการจัดการ เมื่อเกิดความเป็นชุมชนขึ้นมา สมาชิกจะมีความสุขและมีความคิดสร้างสรรค์ มีศักยภาพที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาทุกด้านให้ความสำเร็จได้”

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชุมชนเป็นผลพวงประการหนึ่งของการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือมนุษย์มาอยู่รวมกันก็มีแต่สร้างสรรค์ความเข้าใจกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหากลไกหรือเครื่องมือที่จะสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น กลไกที่สำคัญดังกล่าวก็คือ การติดต่อสื่อสาร(Communication) เพราะนอกจาก “การติดต่อสื่อสารทำให้คนเราเข้าใจกันได้อยู่ร่วมกันได้

สามารถช่วยกันทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายได้” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536: 1) ได้แล้ว

นอกจากนี้ การสื่อสารยังช่วยให้มนุษย์สามารถสืบทอดส่งต่อทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดความรู้ สิ่งที่ควรปฏิบัติ การปรับตนให้เข้ากับธรรมชาติ การรู้จักใช้ทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนมรดกตกทอดอื่นๆ ที่ทำให้มนุษย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ต่อกันไปได้ในแต่ละชั่วอายุคนด้วย โดยอาศัยวิธีการติดต่อสื่อสารที่ได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่การใช้เสียงกลอง ควันไฟ การวาดภาพบนฝาผนังถ้ำ สัญลักษณ์ต่างๆ (อย่างเช่นสัญลักษณ์ในภาษาอียิปต์โบราณ) ภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนการประสมประสานวิธีการติดต่อสื่อสารแบบเดิมเข้ากับช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ ได้แก่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อระหว่างกัน ต่อความเข้าใจกัน ต่อการดำรงเผ่าพันธุ์ ต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ และที่สำคัญคือลดปัญหาการเข้าใจผิดหรือความล้มเหลวในการติดต่อสื่อสารนั่นเอง

การติดต่อสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อทุกคน ทุกชุมชน ทุกสังคม และทุกประเทศ เพราะการที่คนเราและสถาบันเหล่านี้จะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ใดได้นั้น ทั้งผู้นำและสมาชิกของสถาบันจะต้องมองไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้การติดต่อสื่อสารในแต่ละครั้งมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดผลประการหนึ่งประการใดเสมอ ซึ่งผู้นำจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งให้สมาชิกทราบ (To Inform) ถึงเป้าหมายของชุมชนตนเอง เช่น การเป็นชุมชนที่ตนเองพึงได้ เป็นต้น หรือบอกกล่าวให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสอนหรือเพื่อให้ความรู้ (To Teach or To Education) เพื่อให้ความบันเทิง เพลิคเพลินใจ สบายใจ (To Entertain) หรือเพื่อสนองหรือเพื่อชักจูงใจ (To Propose or Persuade) (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529: 15-17) สมาชิกให้กระทำตามเป็นต้น ส่วนสมาชิกเองก็ต้องมีความต้องการเพื่อที่จะทราบ (To Know or Understand) เพื่อเรียนรู้ (To Learn) เพื่อหาความพอใจ (To Enjoy) หรือเพื่อการทำหรือตัดสินใจ (To Dispose or Decide) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532: 12-13) ทั้งนี้ผลที่ได้จากการสื่อสารขึ้นอยู่กับ “การให้ความหมายต่างๆซึ่งจะเป็นไปตามประสบการณ์ ความรอบรู้ เพศ วัย อาชีพ ระบบวัฒนธรรม ฯลฯ ที่ผู้นั้นได้รับรู้ สัมสมเป็นเวลานาน จึงทำให้แต่ละคนเกิดความเข้าใจผิดหรือให้ความหมายแก่สารแตกต่างกันออกไป” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532: 5)

จากข้อความข้างต้นทำให้ทราบว่า “มีการให้และรับอยู่ในกระบวนการสื่อสาร การให้และการรับสารที่ส่งถึงกันและกันนี้ ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจตามทฤษฎีของตนเกิดขึ้น” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532: 5) ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า “การสื่อสารเป็นลักษณะกระบวนการ เพราะว่าการสื่อสารมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ดำเนินต่อไปตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด” (วาสนา จันทรสว่าง และ ทศนิ อินทรสุขศรี, 2532:1) ทั้งยัง “ เป็นกระบวนการที่เป็นข้อเท็จจริงตรงไปตรงมาที่สุด โดยประกอบด้วยตัวแหล่งสาร หรือตัวผู้ส่งสาร สารที่ส่งไปเพื่อการสื่อสารประสพการณ์และความหมายช่องทางในการสื่อสาร หรือ ตัวสื่อที่นำสารนั้นไป ตัวผู้รับสาร และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารนั้น” (ม.ป.ช.ม, 2532: 58)

ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กัน โดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ สำหรับงานพัฒนาชุมชน องค์กรประกอบภายในกระบวนการติดต่อสื่อสาร นั่นก็คือ ผู้ส่งสาร ได้แก่ผู้นำชุมชน ซึ่งอาจจะ เป็น นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกภายในชุมชน อาจเป็นชาวบ้านทั่วไป หรือ สมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชนต่างๆ ภายในชุมชน ได้ส่งข่าวสารภายในชุมชนและ/หรือ ข่าวสารจากภายนอกชุมชน ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆภายในชุมชน อาทิเช่น สื่อระหว่างบุคคลระหว่างผู้นำกับผู้นำ ผู้นำกับสมาชิก สมาชิกกับสมาชิก หรือผู้นำกลุ่ม/ องค์กรชุมชนภายในชุมชน เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ป้ายประกาศ จดหมายเชิญชวน แผ่นพับ โบปปลิว วารสาร เว็บไซต์ เป็นต้น เท่าที่ผู้นำชุมชน ชุมชนพึงมีช่องทางการสื่อสารและเป็นไปตามความเหมาะสมของเนื้อหาและสื่อที่จะใช้ เพื่อให้เข้าถึงผู้รับสารมากที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำด้วยกันเอง สมาชิกกลุ่ม องค์กรกลุ่ม / องค์กรชุมชน ชาวบ้านทั่วไป ครู พระ เพื่อผลประการหนึ่งประการใดดังที่กล่าวมาแล้ว (แจ้งให้ทราบ ความรู้ ชักจูงใจ การเรียนรู้ ความเข้าใจ การตระหนัก) ทั้งที่ ไม่ว่าจะใครจะเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร บทบาททั้งสองจะสามารถจะสลับกันได้ ด้วยการติดต่อสื่อสารนั้นสามารถเป็นกระบวนการ จึงไม่มีใครเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสารอย่างถาวร ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การสื่อสารนั้นดำเนินไปด้วยดี และไปสู่ผลที่ตั้งไว้ ดังนั้นทุกคนที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารจึงมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

ในกระบวนการติดต่อสื่อสารดังกล่าว สามารถสะท้อนให้เห็นนัยของการสื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน เพราะการสื่อสารที่ดีอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “การสื่อสารที่มีปฏิริยาตอบสนองถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้าเราถือว่า การมีปฏิริยาตอบสนองเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง” (เสถียร เศษประดับ, 2529: 34-35) การสื่อสารรูปแบบนี้ “เป็นการสื่อสารแบบบุคคลวิถี หรือการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication)” (กิติ สุรสนธิ, 2532: 11) ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม (Participation) ของบุคคลแต่ละฝ่ายนั่นเอง เพราะการสื่อสารดังกล่าวนี้ “มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัยต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกันทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน” (เสถียร เศษประดับ อ้างถึงใน นพรัตน์ มณีรัตน์, 2541: 30-40) ทั้งนี้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังทำให้คู่สื่อสาร (ผู้ส่งสารและผู้รับสาร) มีทัศนคติที่ดีต่อกัน เห็นว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันจึงจะลดอคติ (Bias) ที่มีต่อกันและกันได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสื่อสารแบบสองทางจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าแต่ก็มีใช้ละเลยการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ไปเสียทีเดียว เนื่องจากการสื่อสารแบบทางเดียวช่วยให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ในงานพัฒนาชุมชน การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้คนเกิดการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนได้เป็นอย่างดี การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือประการหนึ่งที่จะเปิดโอกาสให้คนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นหรือระหว่างกัน การเรียนรู้ในสังคมปัจจุบัน มีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากในสังคมปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อนและเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น กระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจึงมีน้อยและยิ่งน้อยลงเมื่อชุมชนเกิดความอ่อนแอและล่มสลายจากกระบวนการพัฒนาของผู้บริหารประเทศที่ผิดพลาด ชุมชน (Community) ซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในระบบสังคมใหญ่ ฉะนั้นเมื่อระบบสังคมใหญ่เปลี่ยนแปลงชุมชนย่อยจะได้รับผลกระทบทั้งด้านดีและด้านร้ายตามไปด้วย

ดังจะเห็นได้จากการวางแผนพัฒนาประเทศของประเทศไทย “ในปี พ.ศ. 2503 ประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทันสมัย (Modernization) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่การพัฒนาแบบก้าวหน้า ได้นำพาสังคมเกษตรกรรมสู่ความเป็นอุตสาหกรรมและการ

ผลิตส่งออก” (ปิยนาด อิมดี, 2547: 1-2) ซึ่งทำให้สังคมเกิดปัญหาตามมามากมาย เช่นความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนจน-คนรวย ภาวะหนี้สินจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เกิดจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นต้น อันมีผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน และยังสามารเห็นความผิดพลาดในการบริหารประเทศของรัฐบาลได้อย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2540 ได้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ จากสถาบันการเงิน 56 แห่งถูกสั่งปิด บริษัทธุรกิจปลดพนักงานออก ทำให้เกิด “ความอ่อนแอของชุมชนทั้งในเมืองและชนบท ทำให้หลายมิติของการพัฒนาประเทศไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น และยังส่งผลกระทบต่อทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนตกต่ำกว่าที่พึงจะเป็นอีกด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความอ่อนแอที่เกิดขึ้นกับชุมชนมีต้นตอสำคัญมาจากการขาดความสมดุลและความรอบรู้ของปรัชญาการพัฒนา ประเทศของภาครัฐ” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544: 3-4) อย่างไรก็ดี ขณะที่ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจกำลังแผ่ขยายไปทั่วสังคมไทย กลับมีชุมชนขนาดเล็กจำนวนหนึ่ง ไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนด้วยเลยแม้แต่น้อย(สังคม สัจจร, 2547: 1) เนื่องจากชุมชนเหล่านั้นไม่ได้สยบยอมหรือปล่อยตัวไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลง หากแต่ได้มีการเรียนรู้และปรับตัวมาโดยตลอด ด้วยวิถีทางต่างๆ เพื่อหาทางพยายามพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมา (อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ (บรรณาธิการ), 2544: 1-2) จนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งในที่สุด ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง เป็นผลของกระบวนการพัฒนาที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่รู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชนด้วยตนเอง รู้จักวางแผนแม่บทและดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่อาศัยปัญญานำหน้า ไม่ใช่เงินนำหน้าอย่างที่ผ่านมา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องใช้เวลาต่อเนื่องนานเป็นปีๆ ไม่ใช่แค่เดือนสองเดือน...ชุมชนเข้มแข็งเริ่มขึ้นจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเองจากทุนเดิมที่มีอยู่ (ชุมชนเข้มแข็ง: สูตรสำเร็จกระบวนการ: 3-4)

การจะเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการที่ประกอบขึ้นเป็นชุมชนเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนเองทั้งที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการหรือผู้นำตามธรรมชาติ สมาชิกภายในชุมชน ทั้งสมาชิกที่สังกัดอยู่ในกลุ่ม องค์กรชุมชน และสมาชิกทั่วไปที่เฝ้าสังเกตการณ์การบริหารงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชนเหล่านั้น รวมถึงความรู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะสมมาจากวิถีชีวิต และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีต่างๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกับกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่หลากหลาย การบริหารจัดการภายในชุมชน หรือ แม้แต่การติดต่อสื่อสาร (Community) ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทับซ้อนอยู่ในปัจจัยดังกล่าวข้างต้น และยังเป็นสายใยที่ถักทอสิ่งเหล่านั้น (คน ความรู้ ทรัพยากร) เข้าไว้ด้วยกัน ดังที่ (เวทีนิ สตะเวทิน, 2542: 4) ได้กล่าวเอาไว้ว่า

การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นองค์กร ประชาชน หรือประชาคม ที่เน้นการมีส่วนร่วมในการตระหนักถึงปัญหาเพราะการรวมกลุ่มของ ประชาชนจะต้องอาศัยความเข้าใจที่ตรงกัน จิตสำนึกร่วมกัน ในการร่วมความคิด ร่วมกันแก้ไข และทำงานร่วมกัน โดยการสื่อสารจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้คนในสังคมหรือชุมชน เกิด จิตสำนึกร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับรู้ปัญหาาร่วมกัน และการประสานงานร่วมกันในการ แก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน และยังรวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆอีกด้วย ไม่ว่าจะป็นทางรัฐหรือองค์กรเอกชนต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง

แต่ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ได้ก็คือ คนภายใน ชุมชนนั้น “ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาได้” การที่คนจะคิดเป็น แก้ไขปัญหาได้ คนเหล่านั้น จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพเหล่านั้น โดยใช้การติดต่อสื่อสารเป็นกลไก สำคัญ เพื่อให้สมาชิกทุกคนภายในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง ตั้งแต่การร่วม คิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตาม ร่วมตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อกำหนดทิศทางในการ พัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยอาศัยรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และ วิธีติดต่อสื่อสารที่จะสร้างความเข้าใจร่วมกันได้เป็นอย่างดี เติมเต็มให้กระบวนการติดต่อสื่อสาร นั้นบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ จนนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งในที่สุดนั่นเอง

การศึกษานี้มุ่งเน้นการสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ซึ่งเป็นชุมชน เมืองที่มีที่ตั้งไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครและชุมชนเมืองแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดใกล้เคียงไม่มากนัก ประกอบกับมีระบบสาธารณูปโภคสะดวกสบาย ทำให้ความเจริญหลังไหลเข้าสู่พื้นที่อย่างรวดเร็ว ในเขตเทศบาลมีประชากรหนาแน่นขึ้นมากและมีความเจริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น จนเข้าเกณฑ์ที่จะ ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองได้

ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลเป็นรูปแบบการ ปกครองส่วนท้องถิ่น การปกครองรูปแบบเทศบาลเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นดำเนินการ ปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย และเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้กำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
2. เพิ่มขีดความสามารถในการประกอบอาชีพรายได้

3. พัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง สาธารณูปการให้ครบครัน
4. เสริมสร้างประสิทธิภาพองค์กรและการพัฒนาท้องถิ่น
5. บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกในการจัด
ทรัพยากรธรรมชาติ
6. พัฒนาคณะและให้ความคุ้มครองกับสังคม สร้างความเข้มแข็งของชุมชน
7. พัฒนาด้านการเมืองการปกครองและ เปิดให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วน
ร่วมในการบริหารงาน (แผนพัฒนาสามปีเทศบาลเมืองบางศรีเมืองประจำปี พ.ศ.2550-2552)

โดยจากการบริหารงานของเทศบาลเมืองศรีเมือง ได้แบ่งภาระหน้าที่ภายใต้นโยบายการดำเนินงานของนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชนภายในท้องถิ่น โดยตรง ถือว่าเป็นการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้นำหรือเรียกว่านายกเทศมนตรี เป็นผู้วางนโยบายในการบริหารท้องถิ่นเกิดของตนเอง

ฉะนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาว่า การติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ว่ามีกระบวนการเชื่อมโยง ให้มวลสมาชิกที่มีความหลากหลายทางความคิด ความรู้ และประสบการณ์ที่แตกต่างเหล่านี้ให้สามารถเชื่อมโยง นับจากพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน ตลอดจนมีรูปแบบการติดต่อสื่อสาร และวิธีการติดต่อสื่อสารใดที่จะเป็นการก่อให้เกิดการคิดเป็นทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ ตลอดจนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพต่อไป เมื่อมีการติดต่อสื่อสารแล้ว มีสิ่งใดเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างไรบ้างในปัจจุบัน

1.2 ปัญหาวิจัย

1. สภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างไร
2. กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างไร
3. ปัญหา และ อุปสรรคในการติดต่อสื่อสารของบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำจาก
นักการเมืองท้องถิ่น, ข้าราชการพนักงานเทศบาล, คณะกรรมการชุมชนและประชาชน เกี่ยวกับ
บทบาท รูปแบบ และ วิธีการ เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง
2. เพื่อศึกษากระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง
3. เพื่อศึกษาบทบาท รูปแบบ และวิธีการสื่อสาร เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ของผู้นำจากนักรการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการพนักงานเทศบาล คณะกรรมการชุมชน และประชาชน

1.4 ขอบเขตงานวิจัย

การศึกษานี้ทำการศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี มีจำนวน 24 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนพุลศรี-ส่องสี, ชุมชนศาลเจ้าพ่อหลักเมือง, ชุมชนวัดบางศรีเมือง, ชุมชนอภิรัตน์, ชุมชนคงตาล, ชุมชนริมคลองบางสีทอง, ชุมชนมิตรสัมพันธ์-ระพีร์นคร, ชุมชนหลวงพ่อแดงริมคลองบางกอกน้อย, ชุมชนวัดสลักใต้, ชุมชนวัดโตนด, ชุมชนทำนูนนท์ฝั่งบางศรีเมือง, ชุมชนสุขนิรันดร์, ชุมชนบ้านสวนริมคลองบางกอกน้อย, ชุมชนสามชัย-อินถนอม, ชุมชนวัดพุทธปรางค์ปราโมทย์, ชุมชนวัดป่าเรไร, ชุมชนเพชรธานี, ชุมชนเขาวพรรณ, ชุมชนวัดเฉลิมพระเกียรติ, ชุมชนดวงกมล, ชุมชนบ้านเฉลิมพระเกียรติ, ชุมชนร่วมศุภ-ชัยมงคล, ชุมชนจิตวิสุทธิ์, ชุมชนพิภูลพัฒนา

1.5 นิยามศัพท์

- กระบวนการติดต่อสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำกับผู้นำ ผู้นำกับสมาชิก สมาชิกกับสมาชิกภายในชุมชน (ผู้ส่งสาร/ Sender) แจ้งข่าวสารข้อมูล ปัญหา และความเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่างๆ (สาร/Message) ที่เกิดขึ้น ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ (ช่องทางการสื่อสาร/สื่อ Channel/ Media) เพื่อให้ผู้นำและสมาชิก (ผู้รับสาร/ Receiver) ได้แลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น ความรู้สึกประสบการณ์ที่ผ่านมาสู่กันและกัน (ปฏิกริยาโต้กลับ/ Feedback) เกิดเป็นความเข้าใจกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกันแสวงหาแนวทาง (ผล/ Effect) ในการพัฒนาชุมชนของตนอันจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในความเข้มแข็งข้างต้น นั้น ผู้นำได้แก่ ผู้นำนักรการเมืองท้องถิ่น คณะกรรมการชุมชน และประชาชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

- รูปแบบการติดต่อสื่อสาร หมายถึง วิธีการติดต่อสื่อสารจากส่วนงานที่วางนโยบายไปยังชุมชน การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน การสื่อสารออกนอกชุมชน และ รูปแบบการสื่อสารที่ชุมชนต้องการสะท้อนไปยังผู้วางนโยบาย โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย อาทิเช่น การสื่อสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) ตามลักษณะใช้ที่เป็นการสื่อสารแบบทางการ และ/หรือการสื่อสารแบบที่ไม่เป็นทางการ และตามทิศทางทางการไหลของข่าวสารตามแนวดิ่ง (Vertical Communication) จากบนลงล่าง (Top-Down Communication) จากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) และการสื่อสารตามแนวนอนหรือแนวราบ (Horizontal Communication) เช่น ผู้บริหารท้องถิ่น มอบนโยบายในการบริหารท้องถิ่น ให้แก่เจ้าหน้าที่พนักงานและพนักงานเทศบาล ได้สื่อสารไปยังคณะกรรมการชุมชนและส่งต่อไปยังประชาชน หรือประชาชนร้องทุกข์ผ่านไปยังคณะกรรมการชุมชน และสื่อสารไปถึงผู้บริหารท้องถิ่น หรือ ประชาชนพบกับผู้บริหารท้องถิ่น แบบตัวต่อตัว เป็นต้น

- วิธีการติดต่อสื่อสาร หมายถึง การใช้สื่อและกิจกรรมเพื่อการสื่อสาร โดยผ่านสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มย่อย/กลุ่มเล็ก สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นใบประกาศ หนังสือเวียน ใบปลิว โปสเตอร์ แผ่นพับ สื่อเฉพาะกิจที่เป็น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นวิทยุชุมชน เพื่อใช้ในการสื่อความหมายให้ผู้นำด้วยกันเองและสมาชิก เข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจนและตรงตามกับผู้ส่งสาร ต้องการ รวมถึงการสื่อความหมายผ่านการใช้ภาษาถ้อยคำ (Verbal Communication) ที่เป็นคำพูด (การสนทนา การสัมภาษณ์ การประชุม) ตัวเลข ภาษาเขียน หรือการไม่ใช้ภาษาถ้อยคำ (Non-Verbal Communication) ที่เป็นการแสดงออกทางอากัปกิริยา(ท่าทางสีหน้า การสั่นศีรษะ แสดงการปฏิเสธ การพยักหน้าแสดงถึงความเข้าใจ ด้วย)

- ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำเป็นตัวแทนของกลุ่มในชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนนั้นเห็นชอบ มีหน้าที่เสนอความคิดริเริ่ม ประสานงาน และความสามัคคีภายในกลุ่ม เป็นปากเสียงให้แก่ชุมชน ในด้านต่างๆ ได้ทุกเรื่อง เช่น ผู้บริหารท้องถิ่น คือนายกเทศมนตรีผู้นำในสายการเมือง คณะกรรมการชุมชนผู้นำชุมชน

- ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่กลุ่ม องค์กรชุมชน ชมรม เครือข่าย ประชาคม ผู้นำและสมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน โดยมีพื้นที่สาธารณะหรือเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และเป็นไปอย่างเท่าเทียม ความเสมอภาค เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จร่วมกันในการที่จะร่วมกันแก้ไข

ปัญหาและทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จนสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาในด้านต่างๆภายในชุมชน

- ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลเมืองบางศรีเมือง มีจำนวนครัวเรือน 8,829 หลังคาเรือน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึง สภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเป็นมาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น

2. ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ยังสามารถนำผลที่ได้ไปใช้ในแนวทางปฏิบัติคือสามารถสร้างชุมชนเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอื่นให้มีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองให้ประสบความสำเร็จได้

3. สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ในศาสตร์ของนิเทศศาสตร์คือการสื่อสารที่สร้างความเข้มแข็งในชุมชนจากบทบาทในการสื่อสารของคนในชุมชนผู้นำชุมชนผู้นำจากนักการเมืองท้องถิ่นข้าราชการพนักงานเทศบาล คณะกรรมการชุมชนและประชาชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาคุณลักษณะของการสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง จะใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารพื้นฐาน (Communication Foundation)
2. ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR
3. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง
4. แนวคิดการเรียนรู้
5. แนวคิดการมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการสื่อสารพื้นฐาน (Communication Foundation)

การสื่อสารเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคมที่ทำให้สังคมดำเนินไปได้โดยไม่หยุดยั้งเนื่องจากการสื่อสารเป็นทั้งเครื่องมือ (Instrument) และวิธีการ (Means) ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อปัจเจกบุคคล ต่อองค์กร และต่อสังคม เราจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการสื่อสารเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งจนไม่อาจละเลยได้ (กิติมา สุรสนธิ, 2541: 1)

ความหมายของการสื่อสาร

Charles R. Writht (อ้างถึงใน กิติมา สุรสนธิ, 2541: 2) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะยุคใด สมัยใด ที่ทำให้มนุษย์สามารถจะถ่ายทอดความคิด ความตั้งใจ ความปรารถนา ความรู้สึก ความรู้และประสบการณ์ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้

Newcomb (1965: 129 อ้างถึงใน ธนวัติ บุญลือ, 2539: 1-2) การสื่อสารหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ซึ่งหากจะกล่าวในเชิงโวหารแล้ว การแลกเปลี่ยนนั้นอาจทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้อื่นได้

Barker (1981: 3 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 4) ให้ความหมายว่า การสื่อสาร เป็นกระบวนการในการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Ever-Chang) และไม่มีวันสิ้นสุด (Unending)

Hiebert, Ungurait and Bohn (1975: 6 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 4) นิยามการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว และความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เช่น เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดค่านิยมทางสังคม เป็นต้น

Harnack and Fest (1964: 399 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 4) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการ ซึ่งคนเรามีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน เพื่อความมุ่งหมายที่จะให้เกิดการผสมกลมกลืนกัน ทั้งระหว่างบุคคลและภายในตัวบุคคลผู้นั่นเอง

Wilmot (1987: 6 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 4) กล่าวว่า การสื่อสารมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ กล่าวคือ การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยที่องค์ประกอบของการสื่อสารแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน เช่น ถ้าไม่มีผู้ส่งสารก็ไม่มีผู้รับสาร ถ้าไม่มีผู้รับสารก็ไม่มีปฏิสัมพันธ์ตอบกลับ และ เมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง ก็จะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆด้วย

Goyer (อ้างถึง ใน กิติมา สุรสนธิ, 2535: 1) กล่าวว่า การสื่อสารคือ เหตุการณ์ที่ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อยห้าชนิดที่เกิดขึ้นตามลำดับดังต่อไปนี้ (1) ผู้ส่งสารหรือผู้สร้าง (2) สิ่งเร้าในรูปของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์(3) ซึ่งถูกส่งไปยัง (4)ผู้รับสิ่งเร้าอย่างน้อยหนึ่งคน (5) และผู้รับตอบสนองสิ่งเร้าด้วยความพินิจพิจารณา การสื่อสารจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้รับสิ่งเร้าได้ตอบสนองสิ่งเร้าที่ผู้ส่ง ส่งมาในรูปของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ จนกระทั่งเกิดสหสัมพันธ์ระหว่างการได้ ตอบต่อสิ่งเร้าที่ผู้ส่งหวังจะได้รับตอบสนองจากผู้รับสิ่งเร้าและได้ตอบสนองสิ่งเร้า ที่ผู้รับสิ่งเร้าได้ตอบไปจริงๆ

E.M. Roger (19 อ้างถึงใน กิตติมา สุรสนธิ, 2535: 1) นิยามการสื่อสาร คือ กระบวนการที่ความคิด หรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสารนั่นเอง

Charles Cooley (อ้างถึงใน บุญเลิศ สุขดิลก และ สมควร กวียะ (บรรณาธิการ), 2523: 3) นิยามการสื่อสารว่าหมายถึง กลไกที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ดำรงอยู่ได้และพัฒนาก้าวต่อไป

กล่าวโดยสรุป การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดทางความคิด ความรู้ ความปรารถนา และประสบการณ์ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบนวิถีทางที่ตั้งวัตถุประสงค์เอาไว้

วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

การสื่อสารกันนั้น จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดในการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ ซึ่งสามารถสรุปวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสารดังต่อไปนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529: 15-17)

1. วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักๆ ของผู้ส่งสารในการทำการสื่อสารได้แก่

1.1 เพื่อแจ้งให้ทราบ (To Inform) โดยผู้ส่งสารมีความต้องการที่จะบอก แจ้งหรือชี้แจงข่าวสารเรื่องราว เหตุการณ์ ข้อมูล หรือสิ่งอื่นใดให้ผู้รับสารได้รับทราบหรือเกิดความเข้าใจ

1.2 เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (To Teach or Educate) ผู้ส่งสารมีความต้องการที่จะสอนวิชาความรู้หรือเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นวิชาการเพื่อให้ผู้รับสารได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม

1.3 เพื่อสร้างความพึงพอใจหรือให้ความบันเทิง (To Please or Entertain) ผู้ส่งสารมีความต้องการที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจจากสารที่ตนส่งออกไป ไม่ว่าจะในรูปแบบของการพูด การเขียนหรือการแสดงกิริยาท่าทาง

1.4 เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (To Propose or Persuade) ผู้ส่งสารได้เสนอแนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้รับสารและมีความต้องการชักจูงใจให้ผู้รับสารมีความคิดคล้อยตาม หรือยอมรับปฏิบัติตามการเสนอแนะของตน

2. วัตถุประสงค์ของผู้รับ ในส่วนของผู้รับสาร เมื่อผู้รับสารได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางการสื่อสารกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ผู้รับสารก็มีวัตถุประสงค์หรือความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างจากการสื่อสารนั้นๆ กล่าวโดยสรุปวัตถุประสงค์หลักๆของผู้รับสารในการทำการสื่อสารได้แก่

2.1 เพื่อทราบ (To Know or Understand) ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการสื่อสารนั้น ผู้รับสารมีความต้องการที่จะทราบเรื่องราวของผู้รับสาร เหตุการณ์ ข้อมูล หรือสิ่งอื่นใดที่มีผู้แจ้งหรือรายงานหรือชี้แจง หากข่าวสารที่ได้รับนั้นเป็นของใหม่ ก็ทำให้ผู้รับสารได้ข่าวสารเพิ่มเติม หากข่าวสารที่ได้รับทราบนั้นเป็นสิ่งที่ตนได้เคยทราบมาก่อน ก็เป็นการยืนยันความถูกต้องของข่าวสารที่ตนมีอยู่ให้เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากข่าวสารที่ได้มาใหม่เกิดความขัดแย้งกับข่าวสารที่ตนมีอยู่เดิม ผู้รับสารก็จะได้ใคร่ครวญว่าข่าวสารใดมีความน่าเชื่อถือหรือมีความถูกต้องมากกว่ากัน

2.2 เพื่อเรียนรู้ (To Learn) การแสวงหาความรู้ของผู้รับสารจากการสื่อสารลักษณะของสารในกรณีนี้ มักจะเป็นสารที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิชาความรู้และวิชาการ เป็นการหาความรู้เพิ่มเติม และเป็นการทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระในการสอนของผู้ส่งสาร

2.3 เพื่อหาความพอใจ (To Enjoy) โดยปกติคนเรานั้นนอกจากต้องการจะทราบ ข่าวคราว เหตุการณ์ และศึกษาหาความรู้แล้ว ยังต้องการความบันเทิง ต้องการพักผ่อนหย่อนใจด้วย

2.4 เพื่อการทำหรือตัดสินใจ (To Dispose or Decide) ในการดำเนินชีวิตประจำวัน นั้น สิ่งหนึ่งที่เราต้องกระทำอยู่เสมอคือ การตัดสินใจการทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการตัดสินใจของ

เรานั้น มักจะได้รับการเสนอแนะหรือชักจูงใจให้กระทำอย่างนั้นอย่างนี้จากบุคคลอื่นอยู่เสมอ ทางเลือกในการตัดสินใจของเราอยู่ที่ว่าข้อเสนอแนะนั้นๆ มีความน่าเชื่อถือและเป็นไปได้เพียงใด รวมทั้งอาศัยจากข่าวสาร ข้อมูลความรู้และความเชื่อที่เราสะสมมาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจของเรา

จะเห็นได้ว่า ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์ของตนเอง มีความต้องการของตนเอง เมื่อใดก็ตามที่วัตถุประสงค์หรือความต้องการของทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกัน การสื่อสารก็ประสบความสำเร็จ ทั้งสองฝ่ายได้สิ่งที่ต้องการ ในทางตรงข้าม เมื่อใดก็ตามที่วัตถุประสงค์หรือความต้องการของทั้งสองฝ่ายไม่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกัน การสื่อสารก็จะประสบกับความล้มเหลว

กระบวนการของการสื่อสาร

สืบเนื่องจากการสื่อสารเป็นกระบวนการ และภายในกระบวนการสื่อสารนั้นก็มีส่วนประกอบย่อยๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ สามารถที่จะพิจารณาองค์ประกอบเหล่านั้นได้ ดังต่อไปนี้ (กิตติมา สุรสนธิ, 2540: 6-17 บุญเลิศ ศุภดิถก, 2523: 16-18)

องค์ประกอบของการสื่อสาร

1. **ผู้ส่งสาร (Sender)** เป็นองค์ประกอบแรกของการสื่อสารเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการ ผู้ส่งสารหมายถึง ทั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดมีความต้องการ มีความตั้งใจที่จะส่งข่าวสาร อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ทักษะคติ ความเชื่อ และอื่นๆ ไปยังผู้รับสารนั้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้ส่งสารมีองค์ประกอบสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งการเลือกข้อมูลข่าวสาร สารที่จะส่งถ่ายทอดไป การเลือกวิธีการและช่องทางที่จะทำให้สารไปถึงผู้รับสาร รวมทั้งการเลือกสาร และกำหนดผู้รับสาร ที่จะเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง หรือด้านใดด้านหนึ่งกับบุคคลที่ตน สื่อสารด้วย เช่นการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทักษะคติ และ พฤติกรรมของบุคคล กลุ่มหรือสังคม เป็นต้น

2. สาร (Message) หมายถึงเรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษา หรือ สัญลักษณ์ใดๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร สารจะเป็นตัวเร้า ให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ความหมายและปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสารจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

2.1 รหัสสาร (Message codes) คือ ภาษา (Language) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) หรือ สัญญาณ (Signal) ที่มนุษย์คิดขึ้น เพื่อแสดงออกแทนความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุประสงค์ต่างๆของผู้ส่งสาร ซึ่งรหัสอาจถูกแสดงออกมาเป็นสาร ที่เป็นภาษาพูดภาษาเขียน (Verbal Message Code) และรหัสของสารที่ไม่ใช่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน (Non -Verbal Message code)

2.2 เนื้อหาของสาร (Message Content) หมายถึง เรื่องราวต่างๆที่ผู้ส่งสาร ต้องการจะถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร ซึ่งเนื้อหาของสารนั้นอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท หลายลักษณะตามเนื้อหาของสารในรูปแบบต่างๆ เช่นเนื้อหาโดยทั่วไป และเนื้อหาเฉพาะ เนื้อหาเชิง วิชาการต่างๆ และเนื้อหาที่ไม่เชิงวิชาการ หรืออาจจะเป็นเนื้อหาประเภทบอกเล่ากับเนื้อหาประเภทความคิดเห็น เนื้อหาที่เป็นข่าวเนื้อหาบันเทิงและเนื้อหาชักจูงใจ เป็นต้น

2.3 การเรียงลำดับสาร (Message Treatment) หมายถึง รูปแบบวิธีในการนำรหัสมาเรียบเรียง เพื่อให้ได้ใจความตามเนื้อหาที่ต้องการ ซึ่งมักจะขึ้นอยู่กับลักษณะ โครงสร้างของภาษา (Structure) และบุคลิกลักษณะขึ้นอยู่กับบุคคลซึ่งส่วนใหญ่การจัดเรียบเรียง ลำดับสารจะออกมาในรูปแบบ (Styles) ส่วนตัวที่ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของผู้ส่งแต่ละคนว่ามีบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไปอย่างไร เช่น คนที่อารมณ์เย็น มักจะพูดจาด้วยวิธีที่สุภาพ สุขุม เยือกเย็น ในขณะที่คนอารมณ์ร้อนมักพูดรวบรัดสรุป เพื่อให้จบเร็วๆ เป็นต้น

3. ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or Media) หมายถึง พาหนะที่นำหรือพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้น ช่องทางการสื่อสาร จึงอาจหมายถึงประสาทสัมผัสที่ 5 ของมนุษย์ ที่รับรู้ความหมายจากสิ่งต่างๆ อันได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส เป็นต้น นอกจากนี้ ช่องสารหรือสื่อยังอาจหมายถึง คลื่นแสง คลื่นเสียง และอากาศ ที่อยู่รอบๆตัวคนเราด้วย สื่อแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

สื่อที่เป็นมนุษย์ หรือสื่อบุคคล(Personal Media) อันได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้นำสารไปยังผู้รับสาร หรือ ในอีกแง่หนึ่งก็คือ ผู้ส่งสารนั่นเองที่ทำการเข้ารหัสสาร (Encode) ให้ผู้รับสารได้รับรู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนต้องการ

สื่อที่ไม่ใช่มนุษย์ ซึ่งอาจหมายถึง สื่อธรรมชาติ หรือสื่อที่ประดิษฐ์ขึ้น อันได้แก่ สื่อมวลชน (Mass Media) และสื่อระยะไกล (Telecommunication) สำหรับสื่อที่เป็นสื่อมวลชนนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือแผ่นพับและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) อันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ (กิตติมา สุรสุนธิ, 2440, น. 6-7)

4. **ผู้รับสาร (Receiver)** หมายถึง ผู้ที่ได้รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดปลายทางที่สารส่งไปถึงอาจเป็นบุคคลธรรมดาที่กำลังรับฟัง ดู หรืออ่านข่าวสาร หรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือไม่ก็เป็นมวลชน

5. **ผล (Effect)** ผลของการสื่อสาร หมายถึง การเปลี่ยนแปลง หรือ ข้อแตกต่าง (Change or Discrepancy) ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งสามารถแยกเป็นระดับบุคคลหรือระดับส่วนรวม หรือกระทั่งระดับระหว่างบุคคลก็ได้ ในระดับบุคคล ซึ่งเป็นระดับจุลภาค (Micro-Individual Level) ผลของการสื่อสารมักจะปรากฏในรูปแบบของ การเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และพฤติกรรม

6. **ปฏิกิริยาโต้ตอบ (Feedback)** หมายถึง วิธีการหรือกิริยาท่าทางที่ฝ่ายผู้รับสารใช้หรือแสดงออกมาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ ทั้งนี้สืบเนื่องจากผล (Consequence) ของข่าวสารปฏิกิริยาโต้ตอบนับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารยังทราบข่าวสารที่ส่งออกไปนั้น ได้รับผลตามเป้าหมายหรือไม่เพียงไร ลักษณะของปฏิกิริยาโต้ตอบอาจเป็นไปโดยตั้งใจและโดยไม่ตั้งใจก็ได้ และมีลักษณะที่เป็นผลดีและผลเสียได้เช่นเดียวกัน ปฏิกิริยาโต้ตอบนั้นมีหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือกลไกควบคุม (Control or Cybernetic Mechanism) ของกระบวนการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิกิริยาโต้ตอบที่เป็นผลเสียหรือเชิงลบ มีบทบาทสำคัญมากเพราะจะคอยแจ้งให้ผู้ส่งสารทราบว่าการส่งสารผิดพลาด ล้มเหลว หรือบกพร่องแค่ไหนเพียงไร เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงและแก้ไขให้ดีขึ้น

รูปแบบการสื่อสาร

ทั้งนี้โดยอาศัยรูปแบบของการสื่อสารลักษณะต่างๆ ซึ่งจะมีการจำแนกรูปแบบการสื่อสารในหลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ ที่ใช้ในการพิจารณาแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบของการสื่อสาร 3 ลักษณะ คือ (นพรัตน์ มุณีรัตน์, 2541: 30-34)

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1 การสื่อสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) หมายถึง การส่งสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดสาร ไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิกริยาย้อนกลับจากผู้รับสาร การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะเป็นเส้นตรง ปราศจากการคำนึงถึงปฏิกริยาโต้กลับจากผู้รับสาร ทำให้ปริมาณของข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) จากผู้รับสารมีน้อยหรือ ไม่มีเลย

1.2 การสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) หมายถึงการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร ส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารทางหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วยอีกทางหนึ่ง จึงเป็นการสื่อสารทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สามารถรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัยต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน การสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสำคัญกับปฏิกริยาโต้กลับ(Feedback) ของผู้รับสาร

2. จำแนกตามลักษณะการใช้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1 การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่คำนึงถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่งระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารเป็นสำคัญ ตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสาร ที่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่น ประกาศแจ้ง นโยบาย คำสั่งปฏิบัติงาน เป็นต้น

2.2 การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารบุคคลอื่น โดยไม่พิจารณาถึงตำแหน่งหน้าที่และมีได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ แต่เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้น จากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่า การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นในการสื่อสาร โดยใช้คำพูด ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน

3. จำแนกตามทิศทางของการไหลของข่าวสาร การสื่อสารในลักษณะนี้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

3.1 การสื่อสารตามแนวตั้ง (Vertical Communication) โดยแบ่งออกเป็น

3.1.1 การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-Down หรือ Downward Communication)

หมายถึง การส่ง ข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่าลงมายังตำแหน่งที่ต่ำกว่า โดยออกมาในรูปแบบของนโยบาย แผนงานประกาศ เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบนี้จะทำให้ผู้รับสารที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าไม่เกิดการพัฒนาศักยภาพในตำแหน่งของตนเอง ขาดความคิดริเริ่ม คอยรับฟังคำสั่ง อยู่เสมอ หลีกเลี่ยงการตัดสินใจ และไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3.1.2 การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up หรือ Upward Communication)

หมายถึง การส่งข่าวสารจากผู้ส่งสารซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่ต่ำกว่า ขึ้นไปสู่ผู้รับสารซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่สูงกว่า ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิก ในสังคมได้ติดต่อสื่อสารกัน โดยมีทั้งส่งสารและรับสารอย่างเท่าเทียมกัน การสื่อสารรูปแบบนี้จะออกมาในลักษณะการประชุมปรึกษาหารือ การสนทนา เป็นต้น ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เสริมสร้างให้มีความคิดสร้างสรรค์ และทำให้สมาชิกทุกคน ของสังคมนั้นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

3.2 การสื่อสารตามแนวนอน หรือ แนวราบ (Horizontal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีระดับหรือตำแหน่งที่เสมอกัน ใกล้เคียงกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น เพื่อนฝูงญาติพี่น้อง การสื่อสารรูปแบบนี้จะช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

วิธีการติดต่อสื่อสาร

1. การสื่อสารแบบใช้ถ้อยคำหรือแบบวจนะ (Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารที่อาศัยคำพูด หรือตัวเลข เป็นสัญลักษณ์ของข่าวสาร สัญลักษณ์นี้อาจเป็นในรูปแบบของภาษา พูด ภาษาเขียน หรือ ภาษาทางคณิตศาสตร์ก็ได้ เพื่อใช้ในการสื่อความหมายให้ผู้รับสารเข้าใจ ความหมายได้อย่างชัดเจนและตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการ ลักษณะการสื่อสารแบบวจนะนี้ ได้แก่ การสนทนา การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก การเขียนรายงาน การประกาศข่าวสาร การประชุม เป็นต้น

2. การสื่อสารแบบไม่ใช่ถ้อยคำหรือแบบอวจนะภาษา (Non-Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารโดยปราศจากคำพูด แต่แสดงออกทางท่าทางสีหน้า การเคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายตามธรรมชาติของคน ซึ่งแต่ละบุคคลก็สื่อสารกับบุคคลอื่น โดยมีความหมายเฉพาะตนเอง ซึ่งทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเราอยู่ในสภาพเช่นใด เช่น การสั่นศีรษะแสดงถึงการปฏิเสธการพยักหน้าแสดงถึงการเข้าใจ หรือเห็นด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การตีความหมายของแต่ละคนที่รับข่าวสารว่าจะสอดคล้องและตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการหรือไม่

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน

เมื่อการพัฒนาเปลี่ยนการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาก็เปลี่ยนไปด้วย พัฒนาการปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่สามารถแบ่งขยายได้เป็น 3 ยุคแห่งกระบวนทัศน์ คือ Dominant/Modernistic Dependency และ Alternative/Multiplicity Paradigm ในการทำความเข้าใจลักษณะสำคัญๆ ของแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” นั้นเราจำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดเรื่องการพัฒนาเสียก่อนเพราะทั้งสองแนวคิดนั้นอุปมาอุปไมยเสมือนฝาแฝดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่แนวคิดหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบต่ออีกแนวคิดหนึ่ง(กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 1)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดเรื่อง “การพัฒนา” และเรื่อง “การสื่อสาร” นั้น J. Servaes (1996) ได้ประมวลข้อสรุปของการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นวิชาการดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการพัฒนาการสื่อสารแบบ Positivistinstrumentalist (มองการพัฒนาในลักษณะเครื่องมืออย่างหนึ่ง) ซึ่งมักจะใช้ตัวบ่งชี้ในการพัฒนา/ การสื่อสารแบบเชิงปริมาณ

มาเป็นแนวทัศน์แบบมีปทัสถาน (Normative Standpoint) ที่มองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการมองมาตรฐานบางอย่างให้แก่สังคมและชีวิตมนุษย์ โดยเน้นวิธีการดำเนินการและวิธีการศึกษาที่มีลักษณะเชิงคุณภาพและเชิงโครงสร้าง มิใช่แค่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งเท่านั้น

2. เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการให้คำนิยามการพัฒนาที่เคยกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาเอาไว้ว่าเป็นสากลใช้ได้กับทุกสังคม และสามารถจะคาดเดาล่วงหน้าได้ว่า จุดหมายปลายทางของแต่ละสังคมจะไปถึงตรงไหน มาสู่การให้คำนิยามใหม่ที่ว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการที่โยงใยอย่างแยกไม่ขาดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมแต่ละสังคม” ซึ่งมีจุดหมายปลายทางและทิศทางที่แตกต่างกันอย่างไม้อาจคาดเดาอนาคตได้ทั้งหมด

3. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสูตรสำเร็จสูตรเดียวของการพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตกมาเป็นแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย

4. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นแต่เฉพาะปัจจัยภายในสังคม (Endogenism) เช่น ความล้ำหลังของโลกที่สาม มาสู่การให้ความสนใจกับปัจจัยภายนอกสังคม (Exogenism) เช่น การเอาเปรียบจากประเทศที่พัฒนาแล้ว แล้วคลี่คลายมาเป็นการให้ความสนใจกับความสัมพันธ์อย่างโยงใยระหว่างปัจจัยภายในสังคมกับระดับโลก (Globalism)

5. เป็นการเปลี่ยนแปลงหน่วยของการวิเคราะห์ที่เคยใช้หน่วยของ “ระดับชาติ” หรือหน่วยของ “ระดับโลก” มาเป็นการผสมผสานระหว่างหลายๆหน่วยการวิเคราะห์หลายระดับรวมทั้งเกิดหน่วยใหม่ๆ ในการวิเคราะห์ด้วย เช่นระดับกลุ่มในหมู่บ้าน ระดับหมู่บ้านระดับเครือข่ายหมู่บ้าน เป็นต้น

6. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นหนักการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจแค่เพียงมิติเดียวมาสู่มิติที่หลากหลายรอบด้านทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่า ฯลฯ

7. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการวิเคราะห์ที่มีลักษณะแยกเป็นส่วนๆ (Segmentary) มาสู่ลักษณะ การวิเคราะห์แบบองค์รวม และถือเอาปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง (Problem Oriented Approach) เช่น เมื่อมีการนำเอารถไถเข้าไปในหมู่บ้าน นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในมิติเศรษฐกิจแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน (เช่นการลงแขก) ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

8. เป็นการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเพิ่มพูนปริมาณ หรือปฏิรูป เช่น การเพิ่มรายได้มาสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและเป็นระดับนโยบาย เช่นการคืนอำนาจให้แก่ประชาชนกำหนดชะตากรรมของชุมชนเองซึ่งต้องใช้นโยบายพัฒนาแบบกระจายอำนาจ (Decentralisation)

Berrigan F. J (1979) ได้ย้อนกลับไปทบทวนโฉมหน้าและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตั้งแต่ยุคสมัยกระบวนทัศน์แรกว่าสถานการณ์ของประเทศคือพัฒนาในสายตาของนักพัฒนาแนว Modernistic ก็คือ สภาพของสังคมส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมชนบทที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญและขาดแคลนบริการสาธารณะที่จำเป็นต่อชีวิต ในขณะที่ระยะทางและการคมนาคมยังเป็นอุปสรรคต่อการนำเอาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าไป การสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่างๆจะเป็นวิธีที่รวดเร็วที่สุดในการนำเอาความคิดใหม่ๆเข้าไปสู่ชนบทที่ยังขาดผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ

สื่อมีศักยภาพจะตอบสนองความต้องการการพัฒนาดังกล่าวได้อย่างที่สุดคือสื่อมวลชน ซึ่ง Berrigan ได้ศึกษาการสื่อสารรูปแบบใช้สื่อเพื่อการพัฒนาในยุคแรกพร้อมข้อสังเกตดังนี้คือ

1. ข่าวสารนั้นจะไหลจากเมืองหลวงส่วนกลางไปสู่บริเวณชนบทรอบนอก และ ส่วนใหญ่มักไม่มีช่องทางที่จะให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นป้อนกลับมา (Feedback)
2. ทิศทางของการไหลของข่าวสารจะเป็นแบบทางเดียว (One-Way) คือไหลจากส่วนกลางไปสู่รอบนอก ไหลจากข้างบนไปสู่ข้างล่าง เช่น การประชุมของชาวบ้านกับเกษตรตำบลก็จะมีแต่การบรรยายของเกษตรตำบลเท่านั้น
3. ในการสร้างเนื้อหาสารนั้น มักไม่ค่อยมีการคำนึงถึงผลกระทบและทัศนคติของกลุ่มผู้รับสาร ตัวอย่างง่ายๆ เช่น การห้ามชาวบ้านภาคอีสานกินอาหารดิบเพราะจะทำให้เป็นโรคพยาธิ แต่ชาวบ้านอาจจะคัดค้านในใจว่า ตั้งแต่บรรพบุรุษของชาวอีสานก็เคยกินอาหารดิบกันมาจนเป็นประเพณีแล้ว ก็ไม่เห็นจะเป็นอะไร ความแตกต่างกันในเรื่องรับรู้ปัญหาระหว่าง “เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ” กับ “ชาวบ้าน” ทำให้เนื้อหาการสื่อสารที่จะโน้มน้าวชาวบ้านให้เลิกกินอาหารดิบล้มเหลว

4. เนื่องจากวิธีการสร้างสารถูกกำหนดจากผู้ผลิตกลุ่มเล็กๆกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกชุมชนแต่ฝ่ายเดียว และด้วยวิธีการผลิตเนื้อหาสาระที่ไม่ได้มีการสำรวจความต้องการว่าผู้รับสารต้องการข่าวสารแบบนั้น จึงเป็นการยากที่เนื้อหาสาระที่ผ่านวิธีการผลิตจากบนลงล่างเช่นนี้จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

5. สำหรับท่วงทำนองของการสื่อสารแบบกระแสหลัก จะเน้นที่การบอก/การแจ้ง ข่าวสาร และการอบรมสั่งสอน ที่ฝ่ายผู้ส่งสารที่คิดว่า “ตนเองเป็นผู้รู้ทั้งหมด” และส่งข่าวสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งถูกรับรู้ว่า “ไม่รู้อะไรเลย” มิใช่ท่วงทำนองของการแลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสาร และ ทักษะระหว่างฝ่ายต่างๆที่รวมอยู่ในกระบวนการสื่อสาร

คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (Community Communication)

เพื่อทำความเข้าใจกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชนให้ชัดเจนขึ้น ในที่นี้จะนำเสนอคุณลักษณะของการสื่อสารชุมชนจากตัวอย่างทัศนคติของนักคิดท่านต่างๆพอสังเขป

คุณลักษณะสำคัญๆของการสื่อสารในชุมชนมีดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Interactivity) กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งสารและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลิตเปลี่ยนแปลงกันอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) ในขณะที่กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเบื้องบน(เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การหลั่งไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง(Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้านจากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารชนบท ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารนั้น ไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

ในเรื่องทิศทางของการไหลข่าวสารนั้น นอกจากจะใช้มิติ(Dimension) เรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka (1978) ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น “ขอบเขตภายในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” จากเกณฑ์นี้ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งเป็นความเป็นตัวเองของชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน ตัวอย่างเช่น

ก. การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ในระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

ข. การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร ในงานมุนีอาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น 3 เป้าหมาย คือ

1. เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันมักได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (อย่างไรก็ตามทิศทางการไหลแบบอื่นๆ ก็ใช้เป้าหมายนี้ได้เช่นกัน)

2. เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community Self-Expression) อันอาจจะหมายรวมถึงแต่การแสดงออก ซึ่งความต้องการของชุมชนไป จนกระทั่งถึงการแสดงออก ซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

3. เพื่อพัฒนาความเป็นตัวตนของบุคคล (Development of The Individual's Self) ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

1. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-Oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนการพัฒนาแนวใหม่ แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

2. หน้าที่ของการสื่อสาร Windahl et al. (1992) ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย

2.1 หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงออกความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

2.2 หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือการเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

2.3 หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) อันเป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารโดยทั่วไปหากทว่าในการสื่อสารชุมชนนั้นทิศทางการไหลของข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้านดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการสื่อสาร ทุกคนจึงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

2.4 หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชน เป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิริยาย้อนกลับ (Feedback)

2.2 ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR

การศึกษาเรื่องการสื่อสารเริ่มต้นง่าย ๆ จากแบบจำลองที่มีแค่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารซึ่งมาจากยุคของอริสโตเติลผู้ซึ่งใช้การสื่อสารทางตรงแบบ Face to face ตลอด

แต่ตอนนี้แบบจำลองที่พูดถึงกันมากก็คือ SMCR ซึ่งในการที่เราจะออกแบบสารให้มีประสิทธิภาพนั้นก็จำเป็นที่จะต้องศึกษาแบบจำลองการสื่อสารอย่างละเอียด เนื่องจากแบบจำลองทำให้เราสังเกตเห็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึงในการสื่อสาร แล้วนำแต่ละส่วนมาวิเคราะห์

เช่น ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์อย่างไร มีเป้าหมายและเงื่อนไขอย่างไร สื่อใช้สื่อผ่านช่องทางใด สื่อนั้นมีข้อจำกัดอย่างไร ที่สำคัญที่สุดคือผู้รับสาร ว่ามีความคิด ทศนคติ ความเชื่ออย่างไร เรื่องใดเป็นเรื่องที่ผู้รับสารสนใจหรือเห็นว่าเป็นประโยชน์ หรือตรงกับ Lifestyle ของผู้รับสารเป้าหมาย ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อที่เราจะได้นำข้อมูลทั้งหมดมาใช้ออกแบบสารให้สอดคล้องกันและเกิดกระบวนการสื่อสารที่เกิดผลกระทบต่อผู้รับสารตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

การออกแบบสารนั้นจะต้องเน้นที่ตัวของผู้รับสาร หรือ Receiver ด้วย เพราะปัจจุบันผู้รับสารนั้นจะเลือกสนใจเฉพาะสารที่ตนสนใจและมีประโยชน์หรือเห็นว่าเกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น

ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์พฤติกรรม ประชากรศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต และปัจจัยอื่นๆด้วย

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบอื่นในกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ Sender หรือ Channel ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน

การแบ่งประเภทกลุ่มคน แบ่งได้เป็น 6 ลักษณะคือ

1. ชนชั้นหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ในอดีตจะใช้เกณฑ์ในด้านชนชั้น แต่ปัจจุบันจะใช้เกณฑ์เรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่า ทำให้ในปัจจุบัน เกิดการรวมอำนาจของชนชั้นสมัยเก่ากับกลุ่มพวกที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดย การที่พวกผู้ดีเก่าแต่งงานกับพวกเศรษฐีใหม่

2. ชนชั้นนำของสังคม

ในอดีตจะเป็นพวกราชวงศ์ เจ้าขุนมูลนายต่างๆ แต่ปัจจุบันจะเป็นพวกเศรษฐีใหม่ที่ร่ำรวยจากการค้าขาย (โดยมากจะเป็นพวกพ่อค้าชาวจีน)

3. ชาติพันธุ์

อิงกับการใช้ชีวิตในชุมชน เช่น ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศนิวซีแลนด์ ชนเผ่ามองโกลเลีย และ ชาวอินเดียนแดง เป็นต้น ก็จะมีประเพณีวัฒนธรรมของในแต่ละชาติพันธุ์นั้นๆ

4. เชื้อชาติ

เป็นสิ่งที่ติดมากับพันธุกรรม เช่น มีปู่ย่า หรือตายาย เป็นชาวต่างชาติ เช่น จีน โปรตุเกส อเมริกัน เป็นต้น ทำให้ลูกหลานจะมีเชื้อชาติต่างๆเหล่านั้นติดอยู่

5. เพศ

แบ่งเป็น SEX และ Gender

SEX แบ่งเป็นเพศชาย หญิง และ กระเทย 3 เพศเท่านั้น ส่วน Gender หมายถึง เพศภาวะซึ่งมีมากมายเช่น ชายหญิง เพศที่สาม เป็นต้น

6. วิถีชีวิต

กิจกรรมประจำวันการใช้ชีวิตของคน ซึ่งคนในแต่ละชุมชนแต่ละเพศ ก็จะมีการใช้ชีวิตที่ต่างกันออกไป

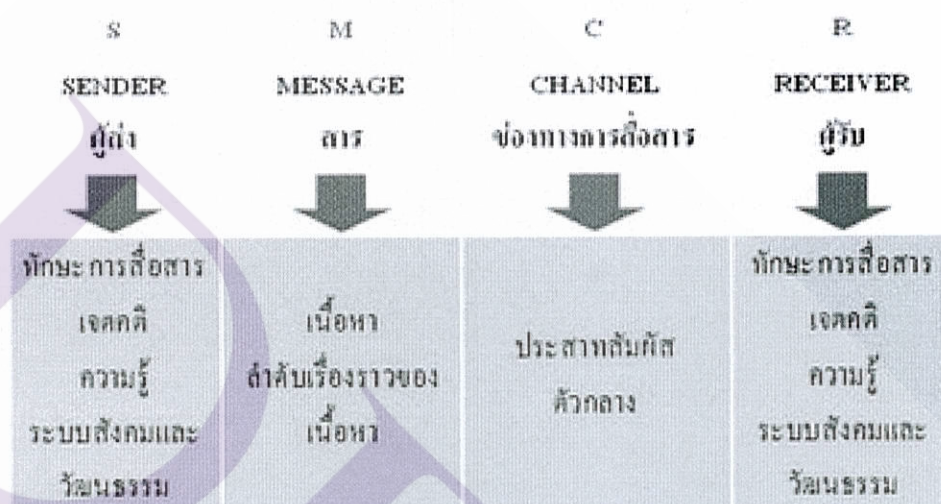
โครงสร้างของ SMCR ประกอบด้วย

1. **ผู้ส่ง (Source)** ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีเจตคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2. **ข้อมูลข่าวสาร (Message)** เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

3. **ช่องทางในการส่ง (Channel)** หมายถึงการที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4. ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัสสาร” (Decode) เป็นผู้ที่มีเจตคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสารจึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

2.3 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดที่โดดเด่นขององค์กรพัฒนาเอกชนในสายวัฒนธรรมชุมชน ก่อกำเนิดจากการได้ทำงานร่วมกับชาวบ้าน และจากความพยายามร่วมกันที่จะแสวงหาการพัฒนาในทิศทางใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งได้ค้นพบว่า ในสังคมชนบทมีวัฒนธรรมในการแก้ปัญหา และจัดการการพัฒนาที่มีพลัง ซึ่งรัฐไม่เคยให้ความสนใจมาก่อน นั่นคือ “ความเป็นชุมชน” หรือ “ศักยภาพชุมชน” ในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถึงแม้จะถูกบั่นทอนจากนโยบายการพัฒนาของรัฐก็ตาม ทำให้เกิดวิพากษ์ความล้มเหลวของนโยบายการพัฒนาของรัฐในหมู่นักคิดสายวัฒนธรรมชุมชน แต่ก็ยังไม่ได้รับการขานรับจากรัฐและสาธารณะเท่าใดนัก (กฤษฎา บุญชัย, โอภาส ปัญญา และ พิเชษฐ์ หนองช้าง, 2542: 25-27) กระทั่งเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 จากการผิดพลาดของการพัฒนาประเทศ ความอ่อนแอแผ่ขยายไปทั่วภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้เกิดกระแสการหวนกลับมาสนใจ “ชุมชน” และ “ความเข้มแข็งของชุมชน” กว้างขวางมากขึ้น และถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นลำดับซึ่งมุ่งเน้นความเข้มแข็งที่มาจากรากฐาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง

ความหมายชุมชนเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2541: 46) ให้ความหมายชุมชนที่มีความเข้มแข็งคือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์มาร่วมกัน เข้ามาร่วมคิดร่วมทำ มีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันและการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้ศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542: 2) ได้กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็งมีความหมายใน 3 มิติ” คือ

1. มิติทางเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ที่ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง เลี้ยงตัวเองได้ โดยอาศัยหลักทางเศรษฐศาสตร์ คือการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) และหลักทางอุปสงค์อุปทาน เพื่อตอบสนองพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนเองในแง่ว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และจำแนกแจกจ่ายให้กับใคร

2. มิติทางสังคม มองที่ลักษณะทางวัฒนธรรมและการศึกษาที่ไม่แตกสลาย การคงอยู่ของสถาบันดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งสายใยของวัฒนธรรม คือความสมานฉันท์ ความผูกพันระหว่างครัวเรือน

3. มิติทางการเมือง เป็นเรื่องราวของความสัมพันธ์ทางอำนาจ (Power Relation) ในการคบค้ากันระหว่างชุมชนกับคนภายนอกความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เหมาะสม กล่าวคือ ต้องไม่เสียเปรียบหรือถูกกดขี่ มีอำนาจถ่วงดุล (Countervailing Power)

กรมการปกครอง(2541: 63) ชุมชนเข้มแข็ง (Community Empowerment) หมายถึง ชุมชนที่มีความสามัคคี มีอาชีพและเศรษฐกิจมั่นคง สุขภาพปลอดจากยาเสพติด และ โรคเอดส์ สิ่งแวดล้อมดี มีกฎและปฏิบัติตามกฎ มีผู้นำผู้ตามที่ดี มีความใฝ่เรียนรู้ร่วมกัน มีศีลธรรม ประสานงานกับใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น มีความเสียสละและพึ่งพาอาศัยกัน มีศีลธรรมประสานงานกับ

องค์กรภายนอกสม่ำเสมอ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความอดอมและอดทน การสื่อสารและสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายได้

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่สมาชิกต่างๆ ในชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กรชุมชน เครือข่าย โดยมีการจัดการบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

องค์ประกอบของความเข้มแข็งชุมชน

1.ด้านชุมชน

เจมส์ คีปีนทอง (2542: 4) ได้กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบสามส่วน คือกลุ่มหรือชุมชน ปัญหาร่วมและผู้นำ โดยมีกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งคือ การถ่ายทอดผ่านกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งความสำคัญอยู่ที่การมีกิจกรรมที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

เอนก นาคบุตร (อ้างถึงใน สีลาภรณ์ นาคทรพร, 2539: 243) ได้สรุปบทเรียนของชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนไว้ว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ (ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและภูมิปัญญา) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและบูรณาการจากภายนอก

คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ(2542: 3)กล่าวว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีองค์ประกอบดังนี้

1. มีองค์ประกอบที่หลากหลายรวมตัวอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวด้วยผลประโยชน์สาธารณะของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักและเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. เรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบและติดต่อ สื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันต่อไป

2.ด้านองค์กร

ประเวศ วะสี (2540: 10-12) ความเป็นชุมชนที่ศักยภาพสูงจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. จิตวิญญาณ (Spirituality)
2. การเรียนรู้ร่วมกัน
3. การจัดการ

สายพิรุณ น้อยศิริ (2530: 20) องค์ประกอบประชาชนที่พัฒนาจะต้องมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. สามารถปกป้องผลประโยชน์แก้ไขปัญหาและสนองความต้องการ ของสมาชิกได้และมีการกระจายผลอย่างสม่ำเสมอ
2. ประชาชนมีส่วนร่วม (Participation) ในกิจกรรมต่างๆขององค์กรอย่างมีความรู้สึก เป็นเจ้าของและมีจิตสำนึกร่วม
3. องค์กรที่มีผู้นำที่ดีสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม
4. องค์กรมีความสามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาบุคคลภายนอก
5. องค์กรสามารถ ควบคุมปัจจัยต่างๆ ภายในชุมชนและสภาพแวดล้อมพื้นฐานขององค์กร ที่เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ได้
6. องค์กรมีการปรับตัวที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย รักษาความมั่นคงและพัฒนาองค์กรให้เจริญต่อไปได้

อุทัย ดุลยเกษม (2530: 10) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรชุมชน เครือข่ายของ องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งควรมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ดี และต้องเป็นผู้มีธรรมะและคุณธรรม
2. องค์กรต้องมีทุนหรือระดมทุนทั้งภายในและภายนอกและมีการสะสมทุน
3. มีกิจกรรมและสร้างกระบวนการเรียนรู้
4. มีการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนกันอย่างทั่วถึง
5. มีสมาชิกสืบทอดหรือมีการสร้างผู้นำใหม่
6. มีการใช้ทุนให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้
7. มีกิจกรรมต่อเนื่อง
8. มีการวางแผนที่ชัดเจน
9. มีการประสานงานเป็นเครือข่าย
10. มีอำนาจตัดสินใจการปกครองตนเอง

นอกจากนี้คณะอนุกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติภายใต้ คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าต้องประกอบด้วย

1. บุคคลที่หลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชน อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดการกิจกรรมที่เป็นสาธารณะชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงผู้นำที่หลากหลาย ของชุมชนสืบทอดกันต่อไป

ตัวชี้วัดชุมชนที่เข้มแข็ง

กาญจนา แก้วเทพ (2542: 1-5) ได้กล่าวไว้ว่า ตัวชี้วัดของชุมชนที่เข้มแข็งประกอบด้วย ลักษณะดังนี้

1. คนในเชิงปริมาณ หมายถึง การมีคนครบทุกรุ่น เพศวัย ได้รับการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมคนในเชิงคุณภาพ หมายถึง มีพลังความรู้ความสามารถ พลังจัดการ
2. ภูมิปัญญา โดยอาศัยกิจกรรม
3. ทรัพยากร
4. คุณธรรมประจำตน

ลีลาภรณ์ นาคทรพร (2538) ได้แจกแจงตัวชี้วัดและคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน (อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (บรรณาธิการ): 17-19) ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ภูมิปัญญา ระบบ ความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน ดูจาก การสืบทอดองค์ความรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะกับยุคสมัย สังเกตได้จาก การมีผู้นำที่หลากหลายทั้งด้านความรู้ทักษะและจำนวนของผู้นำในชุมชน นั้นๆ จากทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ

2. การจัดการกลุ่ม /องค์กร ชุมชนชี้วัดได้จาก

- 2.1 วัดอุปสงค์การรวมกลุ่ม บ่งชี้ถึงพฤติกรรมและกิจกรรม ที่มีความหมายในเชิงสืบทอดภูมิปัญญาและระบบความเชื่อ

- 2.2 กฎกติกา ชีถึงความสามารถในการกำหนดการควบคุม พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

- 2.3 จำนวนและคุณภาพของสมาชิก ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ สะท้อนความเอาใจใส่ในการเข้าร่วมกิจกรรม ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก

2.4 คุณภาพของการรวมกลุ่ม ดูจากความสามารถในการจัดการ การสนองต่อปัญหา การจัดสรร การกระจายอำนาจ ของทรัพยากรชุมชน

2.5 กิจกรรมกลุ่มบ่งชี้ถึง ความสามารถในการตอบสนองต่อมิติต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน

2.6 กองทุนของกลุ่ม บ่งชี้ถึง ความสามารถในการระดมทุนของกลุ่ม นับเป็นเครื่องสะท้อนศักยภาพ ของความเข้มแข็งของกลุ่มได้ดี

3. กระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ วัดได้จาก การศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยน ความรู้ และการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสะท้อนภาพการยกระดับภูมิปัญญา การเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงภูมิปัญญาระหว่างชุมชน

4. ผลกระทบจากการดำเนินการขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ โดยมีตัวชี้วัดระดับชุมชน ดังนี้

4.1 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

4.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม วัดถึงการอพยพย้ายถิ่นของครัวเรือนในชุมชนด้านสวัสดิการที่ชุมชนมี วัดอัตราการประกอบอาชีพกรรมและยาเสพติดด้านการอนุรักษ์ การพัฒนาการปรับใช้และในการสืบสานต่อด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านรวมถึงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม วัดถึงพลังของชุมชน และจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (24540) ได้กำหนดตัวชี้วัดของชุมชนได้จาก

1. โครงสร้างทางสังคมแนวราบ
2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง
3. ค่านิยมทางศาสนธรรม

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต
5. ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น
6. กลไกที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา

ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง

1. สมาชิกของชุมชนที่มีความเชื่อมั่น ในศักยภาพของตนและชุมชน ที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชน ที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชุมชนภายใต้การสนับสนุนผู้นำขององค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาส ให้สมาชิกทั้งหมด เข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินการ ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหา และการพัฒนาการชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนผ่านการเรียนรู้ ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งพาตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน ทุกคนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากชุมชนภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายการร่วมมือกับภาคีพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการ มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

จากตัวชี้วัดสามารถสรุปและนำไปใช้ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้านได้แก่

1. ด้านผู้นำ มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ตัวชี้วัดคือ การเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์มีความสามารถในการจัดการ เป็นคนดีซื่อสัตย์ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น พยายาม / ผลักดัน ให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นนักประสานงาน
2. ด้านองค์กรชุมชน มีองค์กรชุมชนที่มีความหลากหลาย ตัวชี้วัดคือ ด้านความหลากหลาย ด้านเพศ วัย การศึกษา อาชีพ ศาสนา มีจำนวนองค์กรที่เพิ่มมากขึ้น มีการบริหารจัดการภายในองค์กร เป็นเครือข่ายมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
3. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกตัวชี้วัดคือ การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ การร่วมทำ / ดำเนินการ การร่วมรับผิดชอบ การร่วมติดตาม / ตรวจสอบ
4. การมีโครงสร้างทางสังคมแนวราบ ซึ่งต้องมีความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันระหว่างผู้นำและสมาชิก ตัวชี้วัดคือ จากเวทีแลกเปลี่ยนที่สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง
5. ด้านกระบวนการเรียนรู้ / การติดต่อสื่อสารหลายรูปแบบ ตัวชี้วัดคือ การมีเวทีสาธารณะ / พื้นที่ให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีสถานที่พบปะ มีประเด็นพูดคุยสม่ำเสมอ
6. ด้านการบริหารจัดการที่ดี คือ การบริหารแบบธรรมาภิบาล ตัวชี้วัดคือ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารตัวชี้วัดคือ ด้านการตรวจสอบ ติดต่อด้านการประเมินผล ร่วมวางแผน วางแผนภายในองค์กร วางกฎระเบียบ กติกา

2.4 แนวคิดการเรียนรู้

การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทาง ที่ทำให้ประชาชนได้รู้สึกรู้สีกความเป็นเจ้าของชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียว กับการกระตุ้นให้เกิดการ

เรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยวิถีสาธารณะ ที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนที่มีประชาชนเข้มแข็ง จึงมิได้เป็นอะไรอื่น นอกจากชุมชนแห่งการเรียนรู้

ความหมายของการเรียนรู้

คณะกรรมการสตรี โครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ 2543: 174)

ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายาม แก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรม ที่ดำเนินอยู่นี้ เป็นไปเพื่อตอบสนองการแก้ปัญหา และสอดคล้องกับแบบแผน การผลิตของชุมชน จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิด พลวัตของการเรียนรู้ เมื่อ ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแล้ว วิเคราะห์ปัญหา วิธีการแก้ไข เมื่อได้แนวทาง และ หนทางต่อไปอีกแนวทางแล้ว สมาชิกได้ลงมือ ปฏิบัติแล้วกับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อสรุปทเรียน เพื่อหาหนทางต่อไปอีกกระบวนการ ซ้ำๆ นี้เท่ากับการยกระดับสติปัญญา ของสมาชิกในกลุ่ม และผลพวงจากการเรียนรู้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าว ยังช่วยแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่ชุมชนสามารถเห็นเป็น รูปธรรมได้

สนธยา พลศรี (2533: 159) ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ จากกลุ่มนักทฤษฎี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มทฤษฎีสนาม (Cognitive or Field Theories) และกลุ่ม ทฤษฎีความสัมพันธ์ (Associationistic Theories) ซึ่งแต่ละกลุ่มทฤษฎีได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีสนาม (Cognitive or Field Theories) สนธยา พลศรี (2533: 159) ได้ให้คำนิยามการเรียนรู้ หมายถึง การที่มนุษย์รวบรวมการรับรู้ความเข้าใจ ลักษณะส่วนรวมของเหตุการณ์ และเกิดการหยั่งคิด (Insight) ในการแก้ปัญหา

2. กลุ่มทฤษฎีความสัมพันธ์ (Associationistic Theories) (สนธยา พลศรี (2533: 159) ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ของชุมชนในชุมชนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น หมายถึง การที่คนในชุมชนได้รับรู้ได้ทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งนั้นจำนวนมากพอ และสามารถ รวบรวมสิ่งที่รับรู้ทั้งหมด เข้ามาเป็นระเบียบระบบ ทำให้เกิดความเข้าใจกับสิ่งนั้นอย่างถ่องแท้ เกิด

การห้ยั้งคิดในการแก้ปัญหา และมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมทางด้านเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการคิด การทำงาน และทัศนคติของเขา ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยต่างๆ มากมาย เช่น ความพร้อมของบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกหัด การเสริมแรง การจูงใจ สิ่งเร้าและการตอบสนอง

อัจฉรา โพธิยานนท์ (2539: 2-3) ได้หลักการสื่อสารความหมาย (Communication Principle) มาใช้ประกอบคำอธิบายและความหมายการเรียนรู้ แล้ว ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 มิติ ดังนี้

1. มิติการเรียนรู้ระหว่างบุคคล การเรียนรู้ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม ความชำนาญในลักษณะข่าวสารข้อมูลระหว่างตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรืออาจเป็นการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูล ดังกล่าวจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งก็ได้รับการเรียนรู้ระหว่างบุคคลนี้ อาจเกิดขึ้นในลักษณะของการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ที่ผู้ให้มีแต่ให้ข้อมูลแก่ผู้รับหรือผู้เรียน หรืออาจเกิดในลักษณะของการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) ที่มีการโต้ตอบข่าวสารข้อมูล เกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์ระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่าย

2. มิติการเรียนรู้ภายในบุคคล การเรียนรู้ หมายถึง การนำเอาข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ค่านิยม ความชำนาญที่เก็บเกี่ยวได้จากภายนอก ของบุคคลหนึ่งมาพิจารณา โดยผ่านกระบวนการ การโต้แย้ง และการใช้เหตุผลที่เหมาะสม ภายในตัวบุคคลนั้น เพื่อหาข้อสรุปเพื่อตนเองจะได้ตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธข้อมูลที่เป็นความรู้ นั้น หากยอมรับเพราะมีประโยชน์อย่างเป็นทางการ เหตุผลนั้น เกิดการเรียนรู้

จากมิติการเรียนรู้ทั้งสองมิติดังกล่าว อัจฉรา โพธิยานนท์ ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นเรื่องของบุคคลหรือชุมชน ที่พยายามเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นๆ ในรูปแบบวิธีใดก็ตาม ทั้ง 3 อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และการใช้สื่อที่ทันสมัยก้าวหน้าหรือล้าหลังก็ตาม เพราะเป้าหมายของการเรียนรู้นั้นคือ ความพยายามสร้างศักยภาพให้ตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้ ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนให้มากที่สุด

กฤษฎา บุญชัย (2540: 24) ได้ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นการสืบสานถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ด้วยช่องทางต่างๆ ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม ตัวบุคคล

ตะติยา กภาพสุวรรณ (2546: 29-30) นิยามความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า คือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เมื่อมีปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน และสาธารณะทำให้เรารู้ในสิ่งที่เรารู้ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมิใช่การรับฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้น ประชาชนจึงจำเป็นต้องเข้าใจทัศนะต่อปัญหาที่คนอื่นเสนอ มีปัญหาที่เราไม่สามารถรู้ได้โดยลำพัง และจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. การเรียนรู้เพื่อทำเป็น
2. การเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเอง

จากแนวคิดการเรียนรู้ สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตและชุมชน ด้วยสติปัญญา ความเร็ว ความสามารถ ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์จากกันและกัน เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา และร่วมกันแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้คลี่คลายไปโดยใช้กิจกรรมเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลและชุมชน

2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

Caayupan (อ้างในชินรัตน์ สมสืบ, 2539: 22) นิยามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนามีโอกาส และการใช้โอกาส มีส่วนในการใช้แสดงความรู้สึก บ่งบอกความต้องการ การประสานสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เพื่อวางแผน ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ตามสถานที่และวิธีที่ผู้ได้รับประโยชน์คิดไว้ โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานน้อยที่สุด

Erwin (1976: 11 อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543: 136) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการใช้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

สุเมธ ทราญแก้ว (2536: 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือ และรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจการนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรับรอง เพราะประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินการชีวิตด้วยตนเอง

กมลลา สาครมณีทรัพย์ (อ้างถึงใน สุเมธ ทราญแก้ว, 2536: 13) นิยามการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการแก้ไขการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ตะติยา กภาพสุวรรณ (2546: 20) สรุปว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผล เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ด้านของตนให้ดีขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527: 185 อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539: 21) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในช่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ ที่ทรงประสิทธิภาพคือ ถูกจังหวะและเหมาะสมทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

กระบวนการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1980: 213-218 อ้างถึงใน ริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 136) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบคือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการ ตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และ ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ส่วนสังคม และส่วนบุคคล

อกิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543: 49) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับคือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และ พิจารณาหาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

บัณฑาร อ่อนดำ (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพ ออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของ โครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆหรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

จากกระบวนการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และ ร่วมเป็นเจ้าของ เพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาศักยภาพมากยิ่งขึ้น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มันทนา สามารถ (2541) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เกิดประชามต่าบดที่เข้มแข็งพบว่า มีหลายปัจจัยเป็นต้นว่า ทุณวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพร การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการแหล่งน้ำ เป็นต้น สำนักสาธารณสุข ได้แก่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้นำที่เข้มแข็งและหลากหลาย โดยมีวิสัยทัศน์ที่มองการณ์ไกล การประสานงานกับภายนอก และการมีกระบวนการเรียนรู้ของคนภายในชุมชน โดยเฉพาะการมีเวทีสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

แก้วเพชร ภูมิพ (2542) ศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน กรณีศึกษากลุ่มเครดิตยูเนียน โลกกระชาย ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าการผลักดันทางแนวคิดในรูปแบบที่สะท้อนปัญหาที่ชาวบ้านประสบอยู่ วิธีสำคัญที่มูลนิธิพัฒนาอีสานใช้ระดมชาวบ้านคือ การใช้กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยและประชุมชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อร่วมกันระดมความคิดจากชาวบ้านในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ผลที่ปรากฏออกมาคือ ชาวบ้านมองเห็นปัญหาของตนเอง มีความเข้าใจว่าควรมาร่วมกันและช่วย เหลือกันในทุกๆด้านจึงจะทำให้แก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ วิธีการประชุมและพูดคุยระหว่างผู้นำกับสมาชิกยังเป็นสร้างสำนึกเรื่องการทำงานร่วมกัน โดยมีต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกทั้งหมดหากแต่ชุมชนก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนได้และยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองได้

สุธีรา เฝ้าโกลสถิตย์ (2537) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของคนเชื้อสายมอญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อบุคคล สื่อประเพณี และสื่อมวลชน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม:ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญปากเกร็ด ปากลัด และบางกระดี่ พบว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับการรักษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญในกลุ่มปฐมภูมิ(Primary Group) อันได้แก่ สามี ภรรยา บุตร บิดา มารดา พี่น้อง ญาติสนิท ละเพื่อน หรือความสัมพันธ์ในกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group)อันได้แก่ กลุ่มที่สามารถอ้างอิงได้ เช่นครู พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เป็นต้น ที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะเผชิญหน้า (Face-To-Face) นอกจากนี้ สื่อบุคคลยังให้แนวคิด และกระตุ้นเร่งเร้าได้ดีกว่าถ่ายทอดข่าวสารเป็นไปได้อย่างรวดเร็วกว่าอีกด้วย

นรมน นัทนมนตรี (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ยุทธวิธีการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการลดปริมาณขยะ กรณีศึกษา:ชุมชนสุขสันต์ 26 พบว่า ยุทธวิธีการสื่อสารของผู้นำมี7วิธีคือ การนำตนเองมาเป็นสื่อของการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการรักษาความสะอาดชุมชน การพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนอย่างใกล้ชิด การชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาภายในชุมชนเพื่อให้สมาชิกชุมชนร่วมกันถกถึงทางออกของปัญหา โดยใช้วิธีการคัดแยกขยะ การใช้เสียงตามสายในชุมชนเพื่อแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน รวมถึงการรณรงค์ต่างๆ การจัดการประชุม เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของสมาชิกชุมชน การเลือกสมาชิกในชุมชนเป็นสื่อในการกระจายข้อมูล ได้แก่แม่บ้านเด็กๆในชุมชนและการสื่อให้ผลตอบแทนที่สมาชิกชุมชนจะได้รับ

ปัจจัยทางการสื่อสารที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนและการลดปริมาณขยะ คือ มุมมองของผู้ส่งสารที่มีต่อชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชนและตนเอง(ผู้นำ) มีประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันร่วมกันในชุมชนเนื้อหาของสารเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวกับสมาชิกชุมชนเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและเข้ากับกลุ่มเป้าหมายทำให้สมาชิกชุมชนเข้าใจในเนื้อหาไปในแนวทางเดียวกัน ความเชื่อถือของผู้รับสารที่มีต่อผู้นำชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นวิธีการทำงานของผู้นำชุมชน โดยอาศัยยุทธวิธีการสื่อสารด้านต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคล เสียงตามสาย เป็นตัวเชื่อมประสานให้การพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จ

อรรวรรณ ศิริสวัสดิ์ (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดน่านพบว่าชมรมผู้สูงอายุจังหวัดน่านมีวิธีการสื่อสาร 4 ลักษณะคือหนึ่ง การสื่อสารระหว่างสมาชิกชมรมด้วยกันเอง โดยมีการสื่อสารที่เป็นทางการด้วยการประชุมร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม และมีการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการโดยอาศัยการกระจายข่าวระหว่างสมาชิกที่วัด สอง การสื่อสารระหว่างชมรมกับชุมชนโดยอาศัยการกระจายข่าวระหว่างสมาชิกที่วัด โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อกลาง สาม การสื่อสารระหว่างชมรมกับชมรม โดยใช้เครือข่ายการสื่อสารระหว่างชมรมพบปะแลกเปลี่ยนกัน สี่ การสื่อสารระหว่างชมรมกับหน่วยงานรัฐ โดยการนำเสนอความคิดเห็น และความต้องการไปยังโรงพยาบาลน่าน

วิธีการสื่อสารหนึ่งในสี่ คือการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในชมรม พบว่า ชมรมใช้กิจกรรมเป็นตัวเชื่อม ในฐานะของ “สื่อ” ที่เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม ที่เกิดจากความสามัคคีของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุชุมชนบ้านภูมินทร์-ท่าลี่ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสร้างสัมพันธ์ร่วมกันให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกชมรม ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมของความเป็นกลุ่มและการสื่อให้คนภายนอกเห็นถึงความเข้มแข็งของสมาชิกชมรมกับความสมัครสมานสามัคคีเกิดขึ้นได้จากการสื่อสารระหว่างกลุ่มที่สมาชิกชมรมมีส่วนร่วมต่อกัน อันได้แก่ การพบปะในวันที่มีกิจกรรมกลุ่มและวันที่มีการเก็บสะสมร่วมกันนั่นเอง

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ในเรื่อง กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ กระบวนการติดต่อสื่อสาร รูปแบบการติดต่อ สื่อสาร และวิธีการติดต่อสื่อสาร ปัญหาและอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง เพื่ออธิบายการติดต่อสื่อสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้นำและสมาชิก จนสามารถผนึกกำลังและนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

3.1 ประชากรศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีศึกษา (Case Study) ที่มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นชุมชน คือ ชุมชน ภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี สำหรับประชากรที่ศึกษาผู้ศึกษามุ่งเน้นความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูล จากผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชน ทั้งนี้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 เทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 29,092 คน เป็นชาย 13,785 คน เป็นหญิง 15,307 คน และมีจำนวนบ้าน 9,272 หลังคาเรือน

3.2 การเลือกตัวอย่าง

ซึ่งการศึกษานี้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่าง โดยมีหลักการในการเลือกตัวอย่างตามโครงสร้างของชุมชน ตามที่ได้ทบทวนวรรณกรรม ซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญแก่การศึกษาในครั้งนี้ ข้อมูลที่ศึกษาจะประกอบด้วยกลุ่มต่างๆดังนี้

1. ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะดังนี้ มีการติดต่อสื่อสารกันต่อเนื่อง คือ มีการประชุมทุกเดือน

ระหว่างนักพัฒนาชุมชนเจ้าหน้าที่ของเทศบาลและคณะกรรมการชุมชนจากนั้นกรรมการก็จะนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมมาบอกให้แก่สมาชิกภายในชุมชนที่สำคัญ มีพื้นที่สาธารณะ ก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารหลากหลายรูปแบบ มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การศึกษาดูงาน การอบรม มีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิก

2. บุคคลในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ผู้นำในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาจำนวน 4 คน คือนายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมืองและ รองนายกเทศมนตรีทั้งหมด 3 คน หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื่องจากแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง คณะผู้บริหารเป็นคนกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นผู้ที่เข้าร่วมและผู้นำในกิจกรรมการติดต่อสื่อสารชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

วันที่สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	ชื่อ-สกุล
12 มค. 52	นายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง	1.นายณัฐพร แสงบัว
18 มค. 52	รองนายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง	2.นายชัชวาล แสงบัว
18 มค. 52	รองนายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง	3.นายประมวล เอี่ยมบุตร
18 มค. 52	รองนายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง	4.นายการัญญภาส สังข์หรั่ง

2.2 สมาชิกในชุมชน จำนวน 9 คน ซึ่งได้แก่บุคคลที่มีแนวทางปฏิบัติและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องและชัดเจน เช่น ประธานชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ครูที่อาศัยอยู่ในชุมชนและสอนในเขตเทศบาลเมือง โดยมีหลักเกณฑ์การเลือก ผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ไม่นต่ำกว่า 3 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

วันที่สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	จำนวน	รายชื่อ
22 มค. 52	ประธานชมรมผู้สูงอายุ	1	นางวิภา เกษร
25 มค. 52	กลุ่มสตรีแม่บ้าน	2	นางเบญจา แสงบัว และนางปัทมา จิตพ่อง
28 มค. 52	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข	2	นางน้อย เพ็ญศิริ และนางสมศิริ เกิดจันทร์
28 มค. 52	กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน	2	นางสำเนียง พิศวิจิตร และนางกนก ศรีสุข
28 มค. 52	กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน	2	นางนิภาพร บัวชื่น และนางสุภา หาญกล้า

3.3 การเข้าสู่พื้นที่

ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ผู้ศึกษาได้ทำงานอยู่ที่เทศบาลเมืองบางศรีเมือง และ ศึกษาเพิ่มเติมจาก วารสาร เว็บไซต์ของเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและแผนพัฒนาสามปี เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำความรู้จักชุมชน เนื่องจากจะต้องทราบว่าชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นชุมชนเข้มแข็ง จึงได้ไปพูดคุยนายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมืองคือ นายณัฐพร แสงบัว และได้นำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับตัวชี้วัดในการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา และภายหลังก็ได้ประสานอีกครั้งเพื่อให้ความมั่นใจว่า ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองยินดีที่จะให้ผู้ศึกษาได้เข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนเพราะการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ จำเป็นจะต้องมีการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ในเชิงลึก หากไม่สามารถเข้าไปร่วมกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนได้ ย่อมเป็นข้อจำกัดที่ไม่สามารถได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือได้

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องด้วยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงทำให้เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นเครื่องมือที่ใช้ช่วยในการจดจำสิ่งที่ได้พูดคุย ได้สังเกตเห็น และได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยมีดังนี้

1. แบบจดบันทึกภาคสนาม (Field-Notes) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2. ศึกษาเอกสารสังเกตการณ์และวิเคราะห์ข้อมูล
3. แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะดังนี้

3.1 สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และความเป็นมาของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

3.2 กระบวนการติดต่อสื่อสารชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างไร

3.3 การติดต่อสื่อสารในการบริหารจัดการของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

3.4 การติดต่อสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

3.5 ปัญหาและอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างไร

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการดังนี้

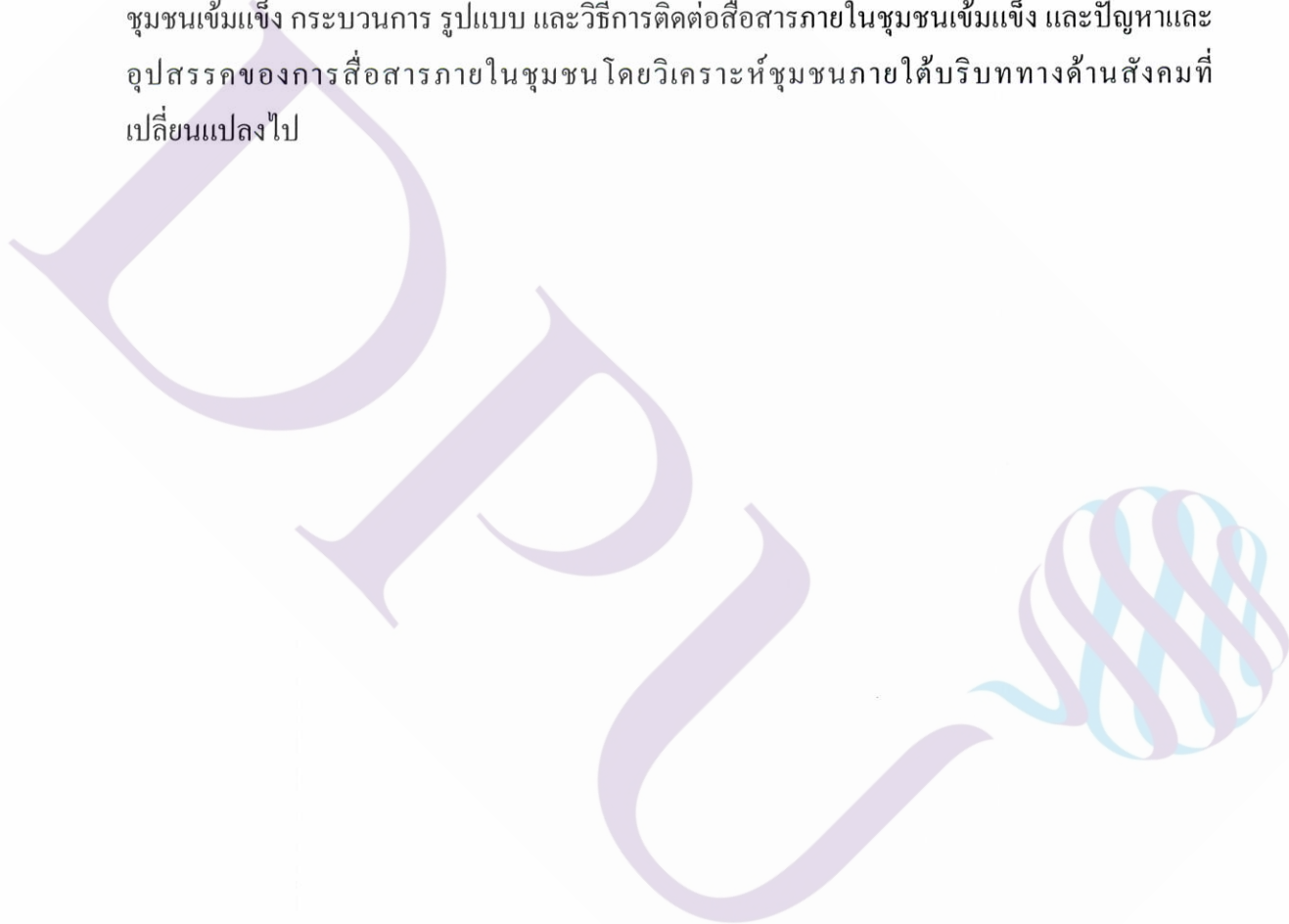
1. การสนทนาพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานภายในเขตชุมชนเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เช่น ประวัติชุมชน การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีแนวคำถามอย่างกว้างๆ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งการสนทnalักษณะนี้เป็นการลดความประหม่าและทำให้เกิดบรรยากาศการพูดคุยที่เป็นกันเอง โดยอาศัยการจดบันทึกเป็นหลัก

2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชน พร้อมทั้งจะได้สังเกตถึงบุคคลต่างๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารของชุมชน เช่น เวทีสาธารณะ วงเสวนา การประชุม กิจกรรมของชุมชน หรือ คณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เป็นต้น โดยผู้ศึกษาได้อาศัยอยู่ภายในชุมชนในระยะเวลาหนึ่งเพื่อการเก็บข้อมูลภาคสนามในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้นำและสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการติดต่อสื่อสารในระดับชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยทำการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลและแบบรายกลุ่ม

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายสภาพทั่วไปของชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการ รูปแบบ และวิธีการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง และปัญหาและอุปสรรคของการสื่อสารภายในชุมชน โดยวิเคราะห์ชุมชนภายใต้บริบททางด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้จะเป็นผลแสดงการวิจัยที่ผู้ศึกษาได้ไปทำการเก็บข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลต่างๆซึ่งจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ผล เพื่อตอบปัญหานำการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ข้อแรกคือสภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในอดีต และ สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในปัจจุบัน ความเป็นมาของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ข้อสองกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารในการบริหารจัดการของคณะผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและประธานชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ข้อสามปัญหา และ อุปสรรคภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในการติดต่อสื่อสาร ในการแสดงผลการศึกษาจะใช้ข้อมูลจาก การสนทนาพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานภายในเขตชุมชนเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เช่น ประวัติชุมชน การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชน พร้อมทั้งจะได้สังเกตถึงบุคคลต่างๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารของชุมชน เช่น เวทีสาธารณะ วงเสวนา การประชุม กิจกรรมของชุมชน หรือ คณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้นำและสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการติดต่อสื่อสารในระดับชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยทำการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลและแบบรายกลุ่ม

4.1 ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1

สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในอดีตจนถึงปัจจุบัน และความเป็นมาของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ความเป็นมาของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในอดีต

ถ้าพูดถึงในอดีตที่มียาวนานมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ภายใต้พระบรมโพธิสมภารแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้สร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นอารามหลวงสักแห่งหนึ่งในบางศรีเมืองและพระราชทานนามว่า วัดเฉลิมพระเกียรติ เนื่องจากเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติในปีพุทธศักราช 2367 พระองค์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชินีแห่งพระองค์ท่านขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระศรีสุลาไลยต่อมาทรงพระราชดำริบูรณะป้อมเการิมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้ตลาดขวัญ เมืองนนทบุรี ซึ่งสถานที่ดังกล่าวเป็นนิवासสถานเดิมแห่งพระอัยกา พระอัยกีของพระองค์ และสถานที่ประสูติของสมเด็จพระศรีสุลาไลยพระราชชนนีพันปีหลวง เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระอัยกา พระอัยกีและสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระชนนี ด้วยเหตุนี้จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาคลัง (ดิศ บุนนาค) สร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นอารามหลวงสักแห่งขึ้นในเมืองนนทบุรี ซึ่งถือว่าเป็นวัดที่เก่าแก่ในบางศรีเมือง

(พระธรรมกิตติมุนี, สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2551)

เมื่อสมัยประมาณเกือบ 60 ปีที่แล้วพื้นที่ในบางศรีเมืองจะเป็น ที่นาและสวน ที่นาประมาณ 40 ไร่ ส่วน สวนประมาณ 60 ไร่ เพราะฉะนั้นอาชีพ คนส่วนใหญ่จะทำสวนมากกว่าทำนา จะมีต้นตาลมาก และประชาชนมีอาชีพนำผลตาลมาขาย ส่วนน้ำตาลสดจะนำมาเคี้ยวทำน้ำตาลปึก ที่เรียกกันว่าตาลโตนด ส่วนสวน ผลไม้ก็ได้แก่ ทุเรียน กระท้อน มังคุด มะม่วง ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีดินอุดมสมบูรณ์ เพราะ ถ้าชุมชนไหนที่ใกล้กับคลองวัดพุทธปรารัง คลองบางศรีเมือง แม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนภายในบริเวณนั้นจะทำสวนผลไม้ และประกอบอาชีพขายผลไม้ ความ เป็นอยู่จะเป็นลักษณะ เหมือนพี่ เหมือนน้องมีอะไรก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปกครองสมัยก่อนเมื่อประมาณ 60 ปีที่แล้ว สมัยก่อนยังไม่มีชุมชนเหมือนสมัยนี้แต่จะแบ่งเป็นหมู่ มีทั้งหมด 5 หมู่ หมู่ 1 และหมู่ 2 จะเป็นสวนผลไม้ต่างๆ หมู่ 3 จะเป็นนาครึ่งสวนครึ่ง หมู่ 4 และ หมู่ 5 จะเป็นนา การปกครองจะเป็นลักษณะกำนันผู้ใหญ่บ้าน กำนันจะคุมทั้งหมด 5 หมู่ ผู้ใหญ่บ้านจะคุมแต่ละหมู่บ้าน ถ้าหมู่บ้านนั้นมีกำนันอยู่จะไม่มีผู้ใหญ่บ้าน ในสมัยนั้นการสื่อสารภายในชุมชนก็คล้ายกับสมัยนี้คือมีการนัดประชุมแต่ละจะใช้การตีเกราะหรือเรียกอีกอย่างว่าเคาะเคาะ จะเป็นกระบอกไม้ไผ่ เมื่อเวลาตีจะดังมากใช้เมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน และต้องการให้มีการประชุมรวมตัวกัน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเคาะเกราะ แล้วพวกชาวบ้านจะมารวมตัวกัน ปรีกษาหารือกัน สมัยนั้นการเลือกกำนันผู้ใหญ่บ้าน เลือกลงจาก คนที่มีชาวบ้านนับหน้าถือตาและไว้ใจ ก็จะเลือกบุคคลนั้นเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

(รตอ.เสนห์ อาริยะตานนท์, สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2552)

เมื่อประมาณปี 2518 กำนันถ้าอายุ 60 ปี ถือว่าเกษียณ และในช่วงปีหลังๆ ได้มีการเลือกตั้ง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่ใช่เลือกจากความรู้สึกของชาวบ้าน ทางรัฐบาลจึงมอบอำนาจให้ข้าหลวงและ นายอำเภอซึ่งเป็นข้าราชการของส่วนกลางเลือกแต่งตั้งราษฎรซึ่งมีคุณลักษณะจะเป็นตัวแทนอำนาจ ของรัฐบาลกลางในหมู่บ้านขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน ถือว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาท ถือว่า เป็นตัวแทนระหว่างรัฐกับประชาชน ถือได้ว่าเป็นการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาล เป็นการให้ คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นของตนเอง และต่อมาตามพระราชบัญญัติ เปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 เริ่มจากเทศบาลตำบลบางศรีเมืองจน ปัจจุบันเป็นเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

(นางไพจิตร จิตวิสุทธิพนัน, สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2552)

สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในปัจจุบัน

บางศรีเมือง ที่อยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ห่างจากศูนย์ราชการจังหวัดนนทบุรี 9 กิโลเมตร (โดยประมาณทางตรง) มีพื้นที่ 6.36 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลบางศรีเมืองทั้งตำบล (5 หมู่บ้าน) หมู่ 1 ตำบลบางกร่าง ทั้งหมู่และบางส่วนของหมู่ที่ 2,3,9 ตำบลบางกร่าง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อดำบลสวนใหญ่ มีแนวแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวเขตแบ่งและตำบลบางศรีเมืองมีแนวคลองอ้อมเป็นแนวเขตแบ่ง ทิศตะวันออก ติดต่อดำบลสวนใหญ่ มีแนวแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวแบ่งเขตและตำบลบางไผ่ มีคลองบางสีทองเป็นแนวแบ่งเขต ทิศใต้ ติดต่อดำบลบางสีทอง มีคลองวัดแดงเป็นแนวแบ่งเขต และตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย มีคลองบางกอกน้อยเป็นแนวแบ่งเขต ทิศตะวันตก ติดต่อดำบลบางกร่าง มีคลองบางกร่างเป็นแนวแบ่งเขต จำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2551 จำนวนรวมทั้งสิ้น 29,010 คน แยกเป็นชาย 13,748 คน หญิง 15,262 คน จำนวนครัวเรือน 9,180 หลังคาเรือนชุมชนจำนวน 24 ชุมชน การคมนาคม การจราจร แบ่งเป็นการคมนาคมทางบก มีถนนในเขตเทศบาลความยาวทั้งสิ้น 40 กิโลเมตร ถนนสาธารณะ 39 สาย ถนนส่วนบุคคล 27 สาย เส้นทางหลักคือ ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ถนนทำน่านนท์-วัดโบสถ์ดอนพรหม ถนนสุขาภิบาล 1 และ การคมนาคมทางน้ำ ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีแม่น้ำเจ้าพระยา, คลองบางกอกน้อย และ คลองอ้อม เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก โดยจัดสร้างท่าเรือโดยสารบริเวณทำน่านเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีเรือข้ามฟาก

ข้ามไปทำน่านนทบุรีและจะมีเรือด่วนจากนนทบุรีไปกรุงเทพตลอดทั้งวันประชาชนใช้เป็นเส้นทางสัญจรเป็นจำนวนมากซึ่งช่วยแบ่งเบาการจราจรบนถนนสายหลักเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะช่วงโมงเร่งด่วนเช้าและเย็น และในอนาคตอันใกล้ สะพานพระราม 3 จะตัดผ่านเข้ามาในพื้นที่บางศรีเมืองรอยต่อของเมืองนนท์ที่เป็นเส้นทางหลักแห่งการท่องเที่ยวของตำบลบางศรีเมืองและเป็นการยกระดับท้องถิ่นให้ได้มาตรฐาน ในเรื่องระบบน้ำประปาในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง หน่วยงานให้บริการประปาคือ สำนักงานประปานครหลวงสาขาบางบัวทอง ปริมาณร้อยละ 90 ของจำนวนครัวเรือน เพราะไม่สามารถให้บริการในส่วนริมคลองได้ และหน่วยงานที่ให้บริการไฟฟ้า คือ ไฟฟ้านครหลวงเขตบางใหญ่ ให้บริการครบทุกหมู่บ้าน ส่วนไฟฟ้าสาธารณะยังให้บริการไม่ทั่วถึงบริเวณท้ายตรอกหรือท้ายซอย ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในปัจจุบัน เป็นเมืองปริมาตรที่มีแนวโน้มจะกลายเป็นชุมชนเมืองทั้งนี้เพราะความเจริญของกรุงเทพมหานครกระจายสู่จังหวัดนนทบุรี ทำให้พื้นที่ของจังหวัดเป็นเขตเมืองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม และ อุตสาหกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน ในเรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจมีลักษณะก้ำกึ่งกันระหว่างสังคมเมืองและสังคมเกษตรกรรม คืออาชีพรับราชการ รับจ้าง แต่ขณะเดียวกันจะมีสวนผลไม้ และค้าขายผลไม้เป็นอาชีพเสริมรายได้ ประชากรมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยประมาณ 10,000 บาท การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชาชนในพื้นที่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนพื้นที่ทำการเกษตร 1,000 ไร่ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะม่วง กระท้อน มะละกอ ถั่วฝักยาว การพาณิชย์และบริการร้านค้าส่วนใหญ่เป็นร้านค้าปลีก ส่วนใหญ่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภค การกระจายตัวของร้านค้าและบริการจะหนาแน่นอยู่บริเวณสองข้างถนนทำน่านนทบุรี-บางกรวย ไทรน้อย สถานประกอบการด้านพาณิชยกรรม ได้แก่ สถานีบริการน้ำมัน 4 แห่ง ตลาดสด 3 แห่ง ร้านค้าทั่วไป 100 แห่ง สถานประกอบการเทศพาณิชย์ ได้แก่ สถานขนานขนาด 1 แห่ง ท่าเทียบเรือ 1 แห่ง สถานประกอบการตาม พ.ร.บ. สาธารณะสุข 135 แห่ง อุตสาหกรรม มีโรงงานขนาดใหญ่และเล็กจำนวน 10 แห่ง (แหล่งข้อมูล: จากเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ข้อมูลแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2552)

การท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ 1. วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกเฉียงศาลากลางจังหวัด หลังเก่า ไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นวัดที่มีความสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมากกว่า 135 ปี ภายในวัดมีอุโบสถสร้างด้วย สถาปัตยกรรมแบบไทยปนจีน ด้านในประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัย หล่อด้วยทองแดงทั้งองค์ หน้าตักกว้าง 6 ศอก สูงจรดเศียร 8 ศอก 2 คืบ 4 นิ้ว พระนามว่า “พระพุทธมหาโลกาภินันทปฏิมา” 2. อุทยานเฉลิมกาญจนาภิเษก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตำบลบางศรีเมือง ใกล้กับวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร

สร้างเนื่องในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติครบ 50 ปี รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงการคลังดำเนินการสร้างสวนสาธารณะเพื่อน้อมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นการเฉลิมพระเกียรติบนที่ราชพัสดุ ซึ่งภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทและทรงพระกรุณาพระราชทานนามว่า “อุทยานเฉลิมกาญจนาภิเษก” โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 109 ไร่ 3 งาน 51 ตารางวา อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมพันธุ์ไม้น้ำ ไม้พืชมงคลและสัตว์น้ำชนิดต่างๆเป็นแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนและผู้สนใจ และในบริเวณของตำบลบางศรีเมืองยังมีวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นสถานที่เคารพสักการะบูชาของคนในพื้นที่และคนรอบนอกอยู่อีก นั่นคือ วัดป่าเรไร วัดสลักใต้ วัดบางศรีเมือง วัดพุทธปรารักษ์ ปราโมทย์และวัดโตนด ซึ่ง 5 วัดนี้เป็นดังสถานที่ขัดเกลากจิตใจของชาวบางศรีเมืองมาอย่างช้านานและเป็นที่พึ่งทางใจและศูนย์รวมของชาวบางศรีเมือง ซึ่งทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองก็ได้ให้การส่งเสริมทางด้านศาสนาโดยการจัดโครงการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดขึ้นในวันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนได้มาทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน

ในอนาคตข้างหน้าทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองจะมีการปรับปรุงแก้ไขถนนเพื่อรองรับกับสะพานพระราม 3 ที่แผนในอนาคตทางกรมทางหลวงชนบทจะเร่งเข้ามานำพื้นที่ประชากรที่เคยอยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงย้ายเข้าออก การจราจรหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ตำบลบางศรีเมืองก้าวไกลควบคู่กับแหล่ง อารยธรรม ประวัติศาสตร์ บริเวณใกล้ๆกับชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองถนนราชพฤกษ์และ สะพานพระราม 5 ที่อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไม่ไกลมากนักทำให้การท่องเที่ยวภายในวันเดียวมีความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา เพราะใช้เวลาในการเดินทางประมาณไม่เกิน 1 ชั่วโมง โดยเริ่มจากนักท่องเที่ยวสามารถตั้งต้นสถานท่องเที่ยวแห่งแรกในบางศรีเมืองคือสถานที่ทางประวัติศาสตร์อย่างวัดเฉลิมพระเกียรติเพื่อกราบไหว้เสริมสิริมงคลกัน บริเวณหน้าวัดเป็นแหล่งรวมปลานานาพันธุ์ที่เรียกว่าวังมัจฉา นักท่องเที่ยวสามารถทำบุญให้อาหารปลา และจากนั้นเข้าชมสวนผลไม้ นานาพันธุ์ อย่าง ขนุน กระท้อน ทุเรียน มะม่วง นักท่องเที่ยวสามารถเก็บจากต้นสดๆมาลองชิม เมื่อชิมผลไม้ก็เริ่มเดินทางสู่ปากคลองอ้อมสถานที่ที่มีชื่อเสียงในการทำกระยาสารท ดุกรรมวิธีการทำกระยาสารท และเยี่ยมชมสินค้าเด่นขึ้นชื่อ อย่างดั่งไม้โบราณ ทำผ้าบาติก และทำกรงนก และชมสถาปัตยกรรมอันลือนามของอุทยานกาญจนาภิเษก ซึ่งถือว่าเป็นปลายทางที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ทำให้แหล่งท่องเที่ยวรายทางอื่นๆได้รับการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมด้วย นอกจากนี้ทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี จึงได้จัดกิจกรรมทางประเพณีต่างๆขึ้น อาทิ งาน

ประเพณีวันลอยกระทง งานประเพณีวันสงกรานต์ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้สังเกตเห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการสืบสารประเพณีให้คงอยู่สืบไปชั่วลูกชั่วหลาน นอกจากนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นที่ยู่อัก เทศบาลเมืองบางศรีเมืองร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ร่วมกันจัดงาน วัฒนธรรมสองฝั่งเจ้าพระยา ได้ ฟานนท์ ณ อุทยานเฉลิมกาญจนาภิเษก เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมายุครบ 80 พรรษา ถือเป็นงานที่ฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของจังหวัดนนทบุรีและบางศรีเมืองเป็นอย่างดี (อุดม อุณหะกะ, สัมภาษณ์ 22 มกราคม 2552)

ความเป็นมาของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

ในเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางการเมืองและการบริหารท้องถิ่นของ เทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารงานและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยที่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกผู้บริหารมาพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า การบริหารงานของเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้แบ่งภาระหน้าที่ภายใต้การดำเนินงานของคนในท้องถิ่นคือนายกเทศมนตรี นายณัฐพร แสงบัว อันประกอบด้วยรองนายกเทศมนตรีอีก 3 ท่าน ได้แก่ 1.นายชัชวาล แสงบัว 2.นายประมวล เอี่ยมบุตร 3.นายการณภาส ตั้งขันธ์ ผู้บริหารที่กล่าวถึงนี้ล้วนแล้วแต่เป็นคนในพื้นที่บางศรีเมือง และได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นไว้ 7 ยุทธศาสตร์ดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
2. เพิ่มขีดความสามารถในการประกอบอาชีพรายได้
3. พัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง สาธารณูปการให้ครบครัน
4. เสริมสร้างประสิทธิภาพองค์กรและการพัฒนาท้องถิ่น
5. บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม
6. พัฒนาคนและให้ความคุ้มครองกับสังคม สร้างความเข้มแข็งของชุมชน
7. พัฒนาด้านการเมืองการปกครองและ เปิดให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน

(แหล่งข้อมูล: จากแผนพัฒนาสามปีเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ประจำปี พ.ศ. 2550-2552)

นายณัฐพร แสงบัว นายกเทศมนตรีเมืองบางศรีเมือง กล่าวว่า ผมอยู่ในพื้นที่ตำบลบางศรีเมืองมาตั้งแต่เกิด เมื่อก่อนพ่อขับเรือข้ามฟากข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาส่วนแม่ขายกัวยเดี่ยวที่ทำเรือตนเองช่วยแม่ล้างชาม แต่เมื่อสมัยก่อนพ่อของคุณแม่หรือคุณตาเป็นผู้ใหญ่บ้านเก่าแก่แต่ตอนนี้ท่านเสียชีวิตไปแล้ว เมื่อยุคสุขาภิบาล และได้ยกฐานะเป็นเทศบาลจะต้องมีการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่นตนจึงรวบรวมคนในท้องที่สมัครลงแข่งเลือกตั้ง เลือกตั้งครั้งหนึ่งจะอยู่ได้วาระละ 4 ปี ผมได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านมาตั้งแต่สมัยปี 2542 จนถึงปัจจุบัน จากนั้นผมได้ผลักดันและดึงผู้ทำงานเกี่ยวกับเทศบาลเข้ามาช่วยงาน โดยสนับสนุนให้ประชาชนมีการคัดเลือกคณะกรรมการชุมชน เพื่อให้คณะกรรมการชุมชนสามารถเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดข่าวสารหรือทำให้มีการร่วมประสานทำกิจกรรมร่วมกันและคณะกรรมการยังสามารถถ่ายทอดไปยังชุมชนได้อีกต่อหนึ่ง เมื่อทางเทศบาลมีการจัดกิจกรรมก็จะได้รับการตอบสนองจากชาวบ้านในชุมชนทั้ง 24 ชุมชนเป็นอย่างดี เมื่อสมัยก่อนไม่ค่อยมีคนออกมาช่วยทำกิจกรรมมากนัก เพราะต่างคนต่างอยู่ บางที่ชาวบ้านไม่ค่อยมีส่วนร่วมสักเท่าไร ทำให้เวลาเรียกมาเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือร่วมกิจกรรมจึงรู้สึกยากลำบากในการจะทำงานอะไรสักอย่าง พอเริ่มมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลและมีบุคลากรข้าราชการมาช่วยในการทำแผนในการพัฒนาท้องถิ่นในบางศรีเมืองและผนวกกับมีคณะกรรมการชุมชน ทำให้เมื่อเวลาที่มีประชุมและมีกิจกรรมต่างๆชาวบ้านก็จะร่วมมือกันทำกิจกรรมมากขึ้นและเมื่อมีการประชุมชาวบ้านก็จะให้ความสำคัญในการเข้าร่วมและเมื่อให้ทำกิจกรรมอะไรก็จะง่ายมากขึ้น เพราะชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารดีมากขึ้น นายณัฐพร แสงบัว ได้กล่าวถึงเหตุการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการร่วมทำงานร่วมกับภาคีระหว่างชุมชน (ณัฐพร แสงบัว, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2552)

การทำงานเมื่อเวลาจะประสานกับคณะกรรมการชุมชนหรือตอบสนองตามนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นต้องมีทีมงานในแต่ละส่วนงานที่มีความชำนาญเช่นผู้อำนวยการ พนักงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบตามส่วนงานเฉพาะด้านที่แยกกันออกไปเป็นส่วนต่างๆภายในองค์กรเทศบาลเมืองศรีเมืองมีหน้าที่ประสานงานให้กับประชาชนในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองโดยแยกส่วนการงานเป็นกองต่างๆดังนี้คือ

สำนักปลัดเทศบาล ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับราชการทั่วไปของเทศบาล และ ราชการที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกองหรือส่วนราชการใดในเทศบาล ให้เป็นไปตามนโยบายแนวทางและแผนการปฏิบัติราชการของเทศบาล

กองคลัง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานการจ่าย การรับ-การนำส่งเงิน การเก็บรักษาเงินและเอกสารทางการเงิน การตรวจสอบใบสำคัญ ฎีกา งานเกี่ยวกับเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน เงินบำเหน็จ บำนาญ เงินอื่นๆ งานเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณฐานะทางการเงิน การจัดสรรเงินต่างๆ การจัดทำบัญชีทุกประเภท ทะเบียนคุมเงินรายได้และรายจ่ายต่างๆ การควบคุมการเบิกจ่าย งานทำงบทดลองประจำปี ประจําปี งานเกี่ยวกับการพัสดุของเทศบาล และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและที่ได้รับมอบหมาย

กองช่าง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการสำรวจ ออกแบบ การจัดทำข้อมูลทางด้านวิศวกรรม การจัดเก็บและทดสอบคุณภาพวัสดุ งานออกแบบและเขียนแบบ การตรวจสอบ การก่อสร้าง งานการควบคุมอาคารตามระเบียบกฎหมาย งานแผนการปฏิบัติงานการก่อสร้างและซ่อมบำรุงการควบคุมการก่อสร้างและซ่อมบำรุง งานวางแผนด้านวิศวกรรมเครื่องจักรกล การรวบรวมประวัติติดตาม ควบคุมการปฏิบัติงานเครื่องจักรกล การควบคุมการบำรุงรักษาเครื่องจักรกลและยานพาหนะ งานเกี่ยวกับแผนงาน ควบคุม เก็บรักษา การเบิกจ่ายวัสดุ อะไหล่ น้ำมันเชื้อเพลิง และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและที่ได้รับมอบหมาย

กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่เกี่ยวกับสาธารณสุขชุมชน ส่งเสริมสุขภาพ และอนามัย การป้องกันโรคติดต่อ งานสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและงานอื่นๆ เกี่ยวกับการให้บริการด้านสาธารณสุข งานสัตวแพทย์ ในกรณีที่ยังไม่ได้จัดตั้งกองแพทย์ จะมีงานด้านการรักษาพยาบาลในเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์บริการสาธารณสุขและงานทันตกรรมสาธารณสุข

กองวิชาการและแผนงาน มีหน้าที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์นโยบายและแผนซึ่งมีลักษณะเพื่อประกอบการกำหนดนโยบายจัดทำแผน หรือโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและโครงการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นนโยบายแผนงานและโครงการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหารหรือความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้ อาจเป็นนโยบายแผนงานของเทศบาลหรือโครงการระดับชาติ ระดับกระทรวง ระดับกรม หรือระดับจังหวัดแล้วแต่กรณี และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

กองการศึกษา มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาและพัฒนาการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษา การศึกษานอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดการศึกษาปฐมวัย อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา โดย

ให้มีงานธุรการ งานการเจ้าหน้าที่ งานบริหารวิชาการ งานโรงเรียน งานศึกษานิเทศ งานกิจการนักเรียน งานการศึกษาปฐมวัย งานขยายโอกาสทางการศึกษา งานฝึกและส่งเสริมอาชีพ งานห้องสมุด พิพิธภัณฑ์และเครือข่ายทางการศึกษา งานกิจการศาสนา ส่งเสริมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม งานกีฬาและนันทนาการ งานกิจกรรมเด็กและเยาวชน การศึกษานอกโรงเรียน และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย

กองสวัสดิการและสังคม มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์การส่งเสริมสวัสดิการเด็กและเยาวชน การพัฒนาชุมชน การจัดระเบียบชุมชนหนาแน่นและชุมชนแออัด การจัดให้มีและสนับสนุนกิจกรรมศูนย์เยาวชน การส่งเสริมงานประเพณีท้องถิ่น และงานสาธารณะ การให้คำปรึกษาแนะนำหรือตรวจสอบเกี่ยวกับงานสวัสดิการสังคมและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องและปลัดเทศบาลควบคุมข้าราชการและพนักงานอีกที่ (นายสุพงศ์ ส่งถาวรทรัพย์, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2552)

ความเป็นมาของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

ในการคัดเลือกคณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองทางเทศบาลได้กำหนดให้มีการรับสมัครบุคคลซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเพื่อเข้ารับการเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการชุมชน จำนวน 24 ชุมชน โดยคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการชุมชน มีดังนี้

1. มีสัญชาติไทย
2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
3. มีภูมิลำเนาและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง
4. เป็นผู้ประกอบการสุจริตไม่ประพฤติดนเป็นภัยต่อสังคม
5. เป็นผู้เสียสละ ตั้งใจจริงมีความรับผิดชอบ ไม่หวังหรือแสวงหาผลประโยชน์ตอบแทนใดๆเพื่อตนเองหรือหมู่คณะ โดยมีขอบ
6. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
7. ไม่เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
8. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

9. ไม่เคยต้องโทษตามคำพิพากษาให้จำคุก ยกเว้นเป็นความผิดลหุโทษหรือการกระทำโดยประมาท

10. ไม่เป็นผู้วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือติดยาเสพติดให้โทษ

11. ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง

12. ไม่เป็นผู้ที่นายกเทศมนตรีมีคำสั่งให้พ้นจากตำแหน่งเมื่อประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตชุมชนนั้น จำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสาม ทำหนังสือร้องเรียนพฤติกรรมกล่าวโทษว่าปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมต่อการเป็นประธานกรรมการชุมชนเสนอต่อนายกเทศมนตรีและนายกเทศมนตรีได้ดำเนินการสอบสวนแล้วน่าจะเชื่อว่ามีพฤติกรรมตามข้อกล่าวหา (แหล่งข้อมูล: จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อมูล พ.ศ. 2551)

ว่าที่ร.ต.ไทยวัฒน์ วงษ์การค้า หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนรักษาการผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมได้บอกใน ส่วนหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนมีดังนี้คือ

1. เป็นผู้นำและเป็นแกนกลางในการพัฒนาชุมชน
2. แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. เสนอแผนงาน โครงการเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากเทศบาลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ
4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึกและร่วมใจกันพัฒนาชุมชน
5. ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
6. เสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน
7. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

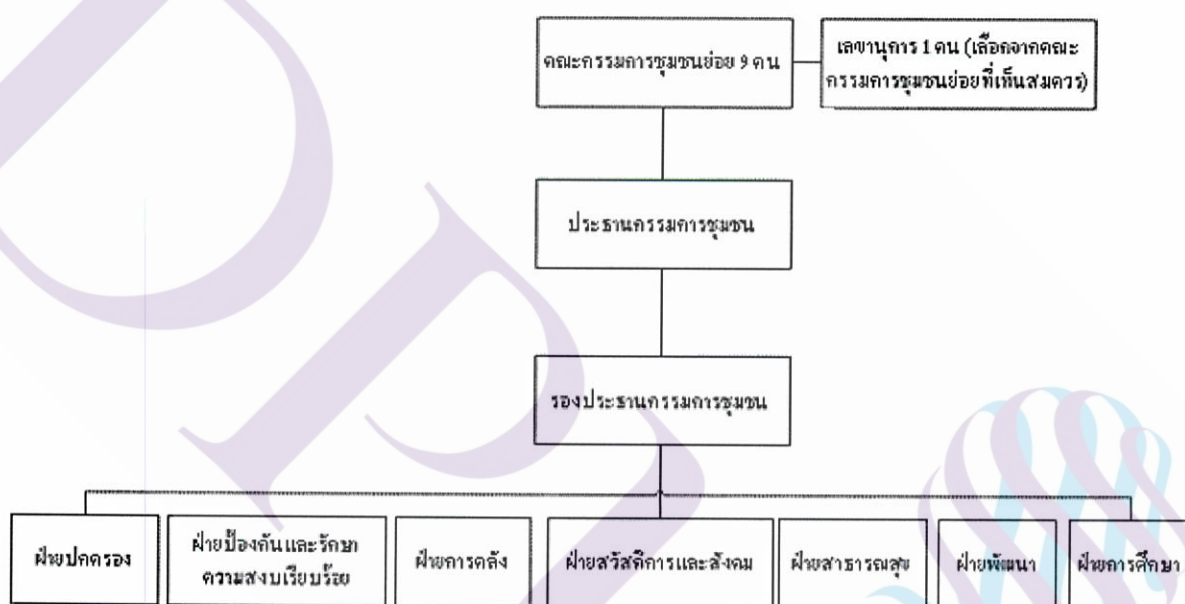
นอกจากนี้ในส่วนของการทำงานคณะกรรมการชุมชนย่อยมีหน้าที่ดังนี้ คือ

1. ศึกษาข้อมูลของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่จำเป็น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. สรุปรูปแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน
4. ปฏิบัติตามแนวทางที่ได้วางไว้ โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
5. ติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี

(ว่าที่ร.ต.ไทยวัฒน์ วงษ์การค้า, สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2551)

ตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยที่ประสงค์ให้ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนตนเอง เป็นการประสานส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นกับเทศบาลซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนจำนวน 9 คนที่เป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนในการดำเนินงานประสานงานติดต่อระหว่างชุมชนและเทศบาล ตามรูปแบบการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนดังนี้

รูปแบบคณะกรรมการชุมชน

(แหล่งข้อมูล: เอกสารกองสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองบางศรีเมือง)

คณะกรรมการชุดหนึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการชุมชน 1 คนและกรรมการชุมชนไม่เกิน 8 คน คณะกรรมการชุมชนอาจพิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาได้ตามความเหมาะสม ประธานกรรมการชุมชนอาจพิจารณาคัดเลือกกรรมการ 1 คน ทำหน้าที่เลขานุการ ปัจจุบันชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีจำนวน 24 ชุมชน (ปี พ.ศ. 2550-2552) ได้แก่ชุมชนพุดศรี-ต๋องสี ชุมชนศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ชุมชนวัดบางศรีเมือง ชุมชนอภีร์ตัน ชุมชนดงตาล ชุมชนริมคลองบางสีทอง ชุมชนมิตรสัมพันธ์-ระพีร์นคร ชุมชนหลวงพ่อดังริมคลองบางกอกน้อย ชุมชนวัดสลักใต้ ชุมชนวัดโตนด ชุมชนทำนายนนท์ฝั่งบางศรีเมือง ชุมชนสุขนิรันดร์ ชุมชนบ้านสวนริมคลองบางกอกน้อย ชุมชนสามชัย-อินถนอม ชุมชนวัดพุทธิปราโมทย์ ชุมชนวัดป่าเรไร ชุมชนเพชรธานี ชุมชน

เยาวพรรณ ชุมชนวัดเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนดวงกมล ชุมชนบ้านเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนร่วมสุข-ชัยมงคล ชุมชนจิตวิสุทธิ และ ชุมชนพิภูลพัฒนา (ว่าที่ร.ต.ไทยวัฒน์ วงษ์การคำ, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2552)

จากการสอบถามนายชินพันธ์ เอี่ยมเพ็ง ประธานชุมชนพุลศรี-ส่องสี ภายในชุมชนพุลศรีส่องสีเป็นชุมชนขนาดกลางตอนแรกชาวบ้านยังไม่เข้าใจบทบาทของคณะกรรมการชุมชนสักเท่าไรทางเทศบาลเลยผลักดันจัดให้คนในชุมชน เลือกลงมาประมาณ 9 คน ให้มาเป็นคณะกรรมการ จากนั้นพวกคณะกรรมการและประชาชนเริ่มรู้บทบาทของหน้าที่มากขึ้น ทำให้ปีหลังๆเมื่อถึงคราววาระที่ต้องเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนทางเทศบาลไม่จำเป็นต้องเลือกให้อีกต่อไปเพราะประชาชนที่เห็นความสำคัญของท้องถิ่นจะอาสาสมัครเข้ามาเลือกตั้งกันเอง และเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

ปัจจุบันผมเป็นประธานชุมชนพุลศรี-ส่องสี คณะกรรมการชุมชนทุกคนให้ความร่วมมือและสามัคคีในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ภายในชุมชนนี้มีบ้านหลังหนึ่งทำเสื้อผ้าตัดขายจึงมีการสอนกันเองกับผู้อื่นที่สนใจ จากนั้นภายในชุมชนก็เกิดความสนใจ ภายใต้เงื่อนไขการสร้างความรู้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น และมีการขายเป็นสินค้า Otop ของบางศรีเมือง สำหรับการจ่ายค่าตอบแทนไม่มีการเอาเปรียบกัน เพราะเนื่องจากสมาชิกกลุ่มอยู่กันอย่างเป็นครอบครัว ภายในชุมชนนี้มีความพอประมาณในการลงทุนเท่าที่กำลังจะสามารถเท่าที่ตนเองจะผลิตได้ไม่มีความโลภ เพราะคำนึงถึงศักยภาพของสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถ ทำให้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันคือ รู้จักการออม ผลกำไรที่ได้จากอาชีพ ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้ (ชินพันธ์ เอี่ยมเพ็ง, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2551)

ชุมชนมิตรสัมพันธ์ รพินทร์ จะเด่นในทางด้านการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิตภายใต้หลักเกณฑ์ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย โดยมีการเอามาเปรียบเทียบแต่ละเดือนรายจ่ายไหนที่ไม่จำเป็นจะไม่ใช้ เช่นค่าใช้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร เป็นต้น จากปัจจัยนี้การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน สถานที่ทำการจะใช้บ้านของสมาชิกในชุมชน เป็นที่ทำการฝากเข้ากับกลุ่มออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกๆเดือนโดยไม่บังคับการถือหุ้น บางรายอาจถือฝากหนึ่งหุ้นต่อเดือน หรือบางรายอาจฝากมากกว่าหนึ่งหุ้นก็ได้ เงินฝากจากกลุ่มจะมีการให้สมาชิกได้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก โดยผ่านการ

อนุมัติกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ (ธนาคารชุมชน) ผลกำไรบางส่วนนำไปใช้จ่ายในเรื่องของการปรับปรุงระบบสาธารณสุขที่เทศบาลไม่สามารถอนุมัติงบประมาณดำเนินการให้ได้และบางส่วนจ่ายเป็นค่าตอบแทน (เงินปันผล) ให้กับสมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนมิตรสัมพันธ์ ร์พินคร ในพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง โดยมี นางเพลินพิศ ผลละศิริ เป็นประธาน ครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 30 คน มีทุนดำเนินการ 3000 บาท จุดประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างอาชีพ รายได้ และการออมเพื่อก่อให้เกิดแหล่งเงินทุนในชุมชน และได้มีการดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการทุกเดือนเพื่อพิจารณาการดำเนินการของกลุ่ม เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานว่ามีความคืบหน้าตามวัตถุประสงค์ที่ทางคณะกรรมการวางเป้าหมายไว้อย่างไรเพื่อหาแนวทางแก้ไขและนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดอกได้นำเสนอผลการวิเคราะห์คือมีการตัดสินใจร่วมกัน อะไรที่สำคัญในองค์กรกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องให้สมาชิกเข้าร่วมตัดสินใจโดยใช้ระบบเวทีประชาคม โดยไม่กำหนดโดยกรรมการเท่านั้นเพราะถือว่าการนำชาวบ้านหรือสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมนั้นต้องเป็นความคิดเห็นของคนส่วนมาก(เพลินพิศ ผลละศิริ, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2551)

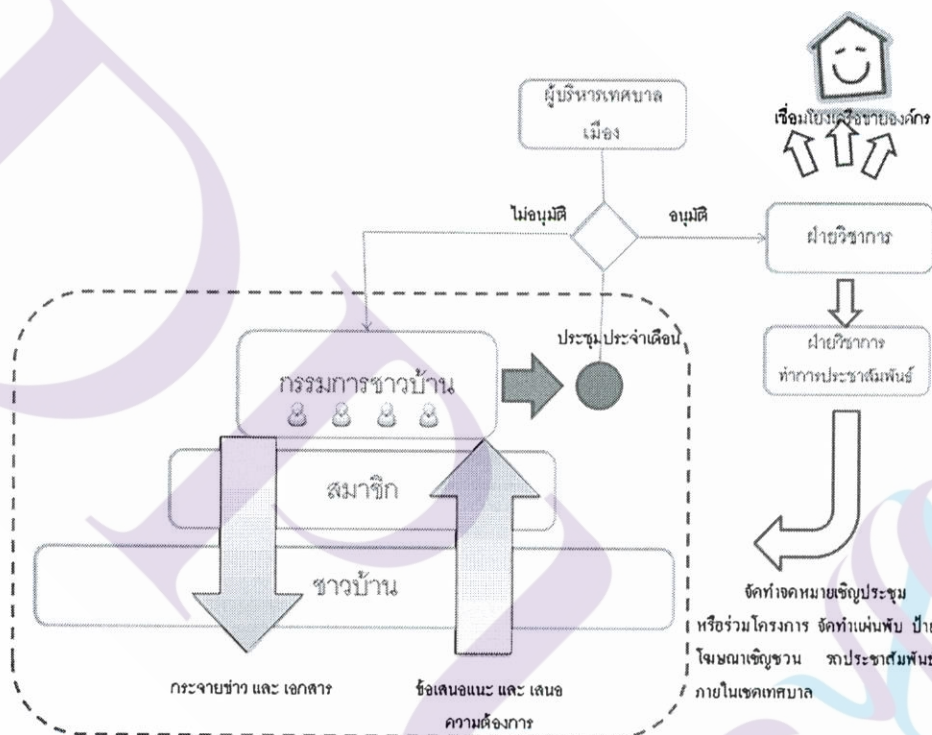
นอกจากนี้กลุ่มสตรีแม่บ้านบางศรีเมืองยังมีส่วนร่วมและสนับสนุนกับกิจกรรมของทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองที่จัดขึ้น อาทิเช่น การร่วมรณรงค์กิจกรรมสร้างสรรค์สังคมต่างๆ เมื่อเวลาว่างของทางเทศบาลจัดเราก็ไปช่วย ถือว่าเป็นการช่วยกันในด้าน ทั้งอาหารการกิน งานประเพณีต่างๆ เรายินดีสนับสนุน ทางเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ก็ให้การสนับสนุนกับเราในเรื่องการจัดอบรม การให้สถานที่สำหรับประชุมของกลุ่ม และสนับสนุนงบประมาณในการซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งนี้ สิ่งที่เราขาดไม่ได้นั่นคือแรงใจ การสนับสนุนของพี่น้องด้วยตนเอง ทำให้พวกเราได้มีความสุขที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตำบลให้มีความก้าวหน้า(เบญญา แสงบัว, กลุ่มสตรีแม่บ้าน สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2551)

4.2 ปัญหาวิจัย 2

กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารในการบริหารจัดการของคณะผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและประธานชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคมซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตและสังคมดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ เมื่อใดไม่มีการสื่อสารเมื่อนั้นก็ไม่มีสังคม และในทางตรงกันข้ามหากไม่มีสังคมก็ไม่มีการสื่อสาร การสื่อสารยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตมีความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการพัฒนาจึงถือว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาสังคมและท้องถิ่น

ภาพที่ 4.1 แผนผังกระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง

SMCR	การสื่อสาร	การสื่อสารของชุมชน
S-SENDER	ผู้ส่ง	กรรมการหรือสมาชิกบริหาร ต้องการสื่อสารไปยังสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายของความรู้และความใกล้ชิดของชุมชน
M-MESSAGE	สาร	กิจกรรมภายในชุมชน นโยบาย และ แนวทางการบริหารชุมชน
C- CHANNEL	ช่องทางการสื่อสาร	การจัดทำประชาสัมพันธ์ จัดทำจดหมายเชิญประชุม หรือร่วมโครงการ จัดทำแผ่นพับ ป้ายโฆษณาเชิญชวน รถประชาสัมพันธ์ภายในเขตเทศบาล
R- RECEIVER	ผู้รับ	ชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในเขตเทศบาลระหว่างคณะกรรมการชาวบ้านและสมาชิก (ผู้ส่ง) มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหาข้อสรุปบางโอกาสที่จัดกิจกรรมร่วมกัน มีการแจ้งข่าวสารข้อมูล (สาร) โดยรถกระจายข่าวและเอกสาร (ช่องทางการสื่อสาร) การประชุมแกนนำ คณะกรรมการเป็นประจำทุกเดือน โดยทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองจะจัดทำเอกสารเชิญประชุม เพื่อให้มาประชุมพร้อมเพรียงกัน และมีการใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เครือข่ายองค์กรในการส่งต่อข้อมูลระหว่างกัน และกฎระเบียบการประชาสัมพันธ์ภายในเขตเทศบาลให้ทราบภายใน 7 วัน ก่อนจะมีกิจกรรมของภายในชุมชน โดยการสื่อสารที่กล่าวไปนั้น ทางเทศบาลเมื่อต้องการจัดกิจกรรมให้แก่ชุมชน ก็จะมีการประชุมกันภายใน จากนั้นก็มีการเตรียมทำโครงการเสนอต่อผู้บริหารในการอนุมัติโครงการจากนั้น ฝ่ายวิชาการมีการจัดทำเพื่อประชาสัมพันธ์ เช่น จัดทำจดหมายเชิญประชุม หรือร่วมโครงการ จัดทำแผ่นพับ ป้ายโฆษณาเชิญชวน รถประชาสัมพันธ์ภายในเขตเทศบาล (ช่องทางการสื่อสาร)

“การวางแผนนโยบาย ต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิก ซึ่งหากมีการสื่อสารอย่างเป็นระบบ จะทำให้ทุกคนยอมรับ และมีส่วนร่วม และ การกระจายข่าวสารจะทำได้ง่าย หากสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการสื่อสาร ซึ่งเรามีการสื่อสารหลายหลายรูปแบบ”

(ณัฐพร แสงบัว, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2552)

ในส่วนของคณะกรรมการหรือสมาชิกจะมีการประชุมกันเองภายในชุมชนปรึกษาหารือพูดคุยกันลักษณะปากต่อปาก บางทีก็เข้ามาพบกับผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงว่าภายในชุมชนมีปัญหาหรือ ต้องการให้ทางเทศบาลช่วยเหลือด้านใดบ้าง จะมีลักษณะทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ระยะเวลาที่มีคณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ยังไม่เข้าใจในบทบาทของตัวตนเองมากนัก ชาวบ้านต้องทำมาหากิน เมื่อเวลาที่มีประชุมหรือมีกิจกรรมอะไรก็ไม่ค่อยเข้าร่วม แต่พอมีการจัดตั้งให้เป็นเทศบาลมีบุคลากรที่เข้ามามีบทบาทกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมทำให้ภายหลัง คณะกรรมการชุมชนเข้ามามีบทบาท เข้ามาดำเนินการติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่มผู้นำมาก เริ่มมีการประชุมพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชน แต่ปัญหายังคงตรงที่ว่าภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง มีคณะกรรมการไม่ที่ชุมชนที่สามารถวิเคราะห์ปัญหา ของชุมชนของตนเองได้และบางชุมชนไม่สามารถสื่อสารกับกลุ่มชุมชนของตนเองให้เข้าใจ ทำให้บางกิจกรรม ที่ผลิติดอกไปไม่ได้รับการตอบสนองจากประชาชนเลย ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารก็เป็นแบบทางเดียวที่เป็นแบบทางการเป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง ทำให้ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมอะไร เพราะคณะกรรมการบางคนยังไม่มีศักยภาพในการสื่อสาร ทำให้กิจกรรมได้รับการต่อต้าน แต่ถ้ากิจกรรมใดที่ทางเทศบาลมีการจัดการประชุม และได้ผลตอบรับเป็นอย่างดีเช่น งานตลาดกลางส่งเสริมผลผลิตในชุมชน ซึ่งคณะกรรมการเข้าใจในการประชุมและถ่ายทอดให้สมาชิกภายในชุมชนฟังได้อย่างเข้าใจ และพร้อมก็มีการประชาสัมพันธ์เป็นการติดต่อสื่อสารหลักโดยใช้การติดต่อสื่อสารผ่านสื่อ เช่น ใบปลิว ป้ายผ้า สปอร์ตวิทยุ เสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์ถือว่าเป็นการติดต่อสื่อสารที่แบบทางเดียว และ อินเทอร์เน็ต www.bangsrimumang.go.th มีการตั้งกระทู้ถามตอบภายในเว็บไซต์นี้ ถือว่าเป็นการติดต่อสองทางแต่การประชาสัมพันธ์นั้นเป็นการติดต่อสองทาง เพราะ ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสารคือต้องการให้เข้ามามีส่วนร่วมงาน ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวบางศรีเมืองได้ดียิ่งขึ้น

ระยะต่อมาทางเทศบาลได้มีการจัดทำโครงการทัศนศึกษาดูงานเพื่อให้ทางคณะกรรมการและชุมชนได้ไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆ ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านเดียวกันหรือใกล้เคียงกันเพื่อเป็นการขยายขอบข่ายทางความคิด ช่วงนี้ทางเทศบาลเป็นผู้ส่งสารที่ให้การศึกษามากกว่า แต่เมื่อถ่ายทอดพร้อมทั้งให้คณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชนภายในเขตเทศบาลมีการพบปะและแลกเปลี่ยนทางความคิด ทำให้เกิดการเพิ่มพูนทิศทางการทำงานภายในชุมชนของตน ทำให้คณะกรรมการแต่ละชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น มีการนำสิ่งที่ได้รับจาก

การศึกษาดูงานนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้กับการทำงาน ถือว่าเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทางที่ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น ถือว่าเป็นการแบ่งปันประสบการณ์กันมากกว่า โดยวิธีการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อบุคคลเป็นหลัก แล้วให้กรรมการที่เป็นตัวแทนที่ไปศึกษาดูงานกลับมาถ่ายทอดให้กับกรรมการท่านอื่นๆ ในการประชุมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ถึงข้อดีข้อเสียจากการที่ได้ไปศึกษาดูงาน และจะนำสิ่งใดไปประยุกต์ใช้ได้บ้าง(เดือนน้อย บางน้อย ,สัมภาษณ์ 12 มกราคม 2552)

ในส่วนของคณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เมื่อได้ทำงานร่วมกับทางเทศบาลก็ได้รับหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมมาใช้กับชุมชนของตนเองมากขึ้น โดยมีการเปิดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเข้ามารับฟังโครงการต่างๆและร่วมกันคิดค้นหาแนวทางในการทำงานต่อไป กระบวนการติดต่อสื่อสารเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกบนฐานของความเท่าเทียมกันเพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารนั้นสามารถที่จะโต้ตอบซักถามสิ่งที่สงสัย หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือนำเสนอกิจกรรมที่คิดว่าเป็นการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ รูปแบบการติดต่อสื่อสารจึงเป็นแบบสองทาง ที่เป็นแบบทางการเพราะว่ามีรูปแบบการประชุมชัดเจน แต่ก็ไม่เคร่งครัดมากนัก เนื่องจากต้องการได้ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มีการติดต่อสื่อสารแบบบนลงล่าง และล่างขึ้นบน บทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสารมีการสลับกันตลอดเวลา เพราะต่างแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สำหรับวิธีการใช้เวทีประชาคม หรือการประชุมประจำเดือนถือว่าเป็นสื่อทำให้ทุกคนได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความคิดหลากหลาย และการทำงานของคณะกรรมการหลังจากนั้นเริ่มดีขึ้น (พ.ท. ฐานุพงศ์ ชนชัยบุบผารมย์,สัมภาษณ์ 12 มกราคม 2552)

เมื่อประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ได้มีการประชุมใหญ่ภายในเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเกี่ยวกับงานเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ ภายใต้ชื่อ โครงการจัดตลาดกลางส่งเสริมผลผลิตในชุมชน มีการประชุมภายในเทศบาลมีผู้บริหารท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่พนักงานเข้าร่วมประชุมแผนพัฒนา

ทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีการเชิญคณะกรรมการชุมชนประชุมเกี่ยวกับงานจัดตลาดกลางส่งเสริมผลผลิตในชุมชน โดยใช้จดหมายเชิญประชุม และโทรศัพท์มาบอกเพื่อเตือนอีกทีก่อนวันประชุมล่วงหน้าหนึ่งวัน เมื่อถึงวันประชุมมีคณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชนประชุมกันครบทุกชุมชน และทางเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนนำใบเซ็นชื่อมาตรวจสอบว่าคณะกรรมการชุมชนเข้าร่วม

ประชุมครบหรือไม่ จากนั้นผู้ที่มาเปิดงานคือนายกเทศมนตรีกล่าวเปิดการประชุมถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับในการจัดงานดังกล่าวจากนั้นก็มีการประชุมปรึกษาหารือกันมีการถามตอบ กันในการประชุมจากนั้นเมื่อและคณะกรรมการได้ข้อมูลข่าวสารจากการประชุมเรียบร้อย จึงมีการนัดประชุมย่อยภายในชุมชนของตนเองแต่ละชุมชน (มงคล ภู่อ้อย, สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2552)

ในการทำกิจกรรมต่างๆก็มีการวางแผนต้องประชุมกันหลายครั้ง ถ้าเป็นงานใหญ่ การประชุมใหญ่ ก็จะมีนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล มาประชุมด้วย สำหรับความคิดเห็นของชาวบ้าน บางชุมชนจะไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากนักจะมีแต่ผู้นำด้วยกันที่เสนอ ชาวบ้านก็จะบอกว่าเห็นด้วยหรือไม่ ซึ่งเมื่อได้ข้อสรุปในที่ประชุมแล้วทุกคนก็จะเชื่อและปฏิบัติตามแต่ก็มีชาวบ้านอีกเป็นจำนวนมากไม่ได้เข้ามารับฟังเข้าร่วมความคิดเห็นเพราะบางศรีเมืองค่อนข้างไกลเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นทำให้ประชาชนไม่มีเวลาเพราะต้องออกไปทำมาหากิน การจัดกิจกรรมในบางศรีเมืองนั้น จะจัดอยู่เรื่อยๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดตามประเพณีโบราณ เช่นวันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ และประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมต่างๆ นี้มีการแจกหนังสือเวียนและบอกต่อกันให้มาร่วมประชุมจัดงาน จะมีทั้งจัดใหญ่รวมทั้งตำบล และการจัดแยกด้วยซึ่งวิธีการก็จะเหมือนกัน ส่วนสื่อที่จะใช้เรียนเชิญบุคคลภายนอกนั้นทางเทศบาลเป็นผู้ติดต่อประสานเองแต่บางชุมชนก็จะช่วยเขียนป้ายผ้าจะติดไว้ที่ทางเข้าหน้าหมู่บ้าน (เล็ก ลิ้มศิริ โสภณ, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2552)

สื่อประชาสัมพันธ์ภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองนั้น จะสามารถเห็นได้ในช่วงเวลา ใกล้เคียงงานต่างๆ เช่นโปสเตอร์ ป้ายผ้า เอกสาร แผ่นพับ และวีรรถประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การจัดทำประชาสัมพันธ์ทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองดูแลค่าใช้จ่ายและเผยแพร่สนับสนุน

4.3 ปัญหาวิจัย 3

ปัญหาและอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารของบุคคลทั้ง 4 กลุ่มได้แก่ ผู้นำจากนักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการพนักงานเทศบาล คณะกรรมการชุมชน และ ประชาชน ว่ามีบทบาท รูปแบบ และวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

ปัญหาและอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำให้สามารถจัดกลุ่มปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ตามตารางต่อไปนี้เป็น

กลุ่มปัญหา	คำอธิบาย	ข้อเสนอแนะ
เครื่องมือในการสื่อสาร	การสื่อสารต้องมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก ทำให้หลายกิจกรรม ไม่สามารถสื่อสารได้ทั่วถึง ทำให้บางครั้งผู้ร่วมกิจกรรมชุมชน ไม่ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	สร้างเครื่องมือในการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ และกระจายกลุ่มสื่อสารไปยังชุมชนย่อย
ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชน	สมาชิกชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจ ทำให้ต้องมีการฝึกอบรม หรือให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สมาชิกมีความรู้พื้นฐาน และ เข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารมากยิ่งขึ้น	มีการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตัวแทนชุมชน เพื่อให้ข้อมูลที่ต้องการสื่อสาร ไปตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้สื่อสาร
บทบาทคนในชุมชน	สมาชิกในชุมชน บางกลุ่ม ไม่ทราบบทบาทตนเอง และ ไม่รู้สึกมีส่วนร่วม ในฐานะสมาชิกของชุมชน นอกจากนี้ บทบาทในการสื่อสารบางครั้งมีความซ้ำซ้อน หรือ บางหน้าที่ไม่มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน	มีการกำหนดบทบาทของสมาชิกในชุมชนให้ชัดเจน พร้อมทั้งคำแนะนำในการปฏิบัติ
การมีส่วนร่วม	การจัดกิจกรรม ต้องใช้การสื่อสารค่อนข้างมาก และ สมาชิกที่ทราบข่าวสาร อาจไม่เข้าร่วม เนื่องจากรู้สึกไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรม ทำให้ต้องสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้น	จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ และ มีการสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม
ความรวดเร็วในการกระจายสาร	การกระจายข่าวสารที่ล่าช้า ทำให้ไม่ได้รับความสะดวก และ ข้อมูลไม่ทันกับเหตุการณ์	ลดขั้นตอนในการสื่อสาร เพื่อให้กระชับมากยิ่งขึ้น

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีน้อย เพราะส่วนใหญ่ ปัญหาความขัดแย้ง นายกเทศมนตรี หรือท่านเจ้าอาวาส ก็จะมาจัดการให้ยอมความกันไม่ต้องถึง ตำรวจ ทั้งนี้เพราะคนภายในชุมชนค่อนข้างสามัคคีกันมานาน ส่วนมาก จะนับถือพระและ นายกเทศมนตรีซึ่งเป็นผู้นำท้องถิ่น มีงานอะไรก็ช่วยเหลือกัน โดยลักษณะนิสัยของชาวบ้านเชื่อ ผู้นำท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดีก็มีปัญหาในการดำเนินการเช่นปัญหาที่พบได้แก่ ชาวบ้านไม่เข้าใจการทำงาน ของทางเทศบาล และชาวบ้านบางกลุ่มมีอคติกับผู้นำท้องถิ่นเนื่องจากอาจจะต้องการให้ นักการเมืองที่ตนเองชอบเป็นผู้บริหารท้องถิ่นของตนเอง จึงไม่ให้การสนับสนุนหรือร่วมมือทำ กิจกรรมเพราะอาจจะมีความเชื่อว่านายกเทศมนตรีคนปัจจุบันต้องการหาผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่จริงจึง ในการแก้ไขปัญหาวบ้าน ต่อมาอีกหลายปีมีการพัฒนาภายในตำบลเรื่อยๆมีการพัฒนา จริงจัง ทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธา และทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเสียใหม่ โดยมี เจ้าอาวาส คณะกรรมการชุมชน และประชาชนที่ศรัทธา เป็นสื่อกลาง

ปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินการ ชุมชนภายในบางศรีเมือง มีแค่กลุ่มบางกลุ่มหรือ แค่บางชุมชน ที่สามารถมีเงินกองกลางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตนเอง เพราะทาง เทศบาลส่วนมากได้เข้ามาดูแลในการสนับสนุนในสื่อประชาสัมพันธ์ มีแค่บางกลุ่มเช่น กลุ่มสตรี แม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีกิจกรรมตลอดทั้งปีและมีการจัดทำเสื้อกลุ่ม เป็นการรวมเงินกันจัดงาน ต่างๆเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันในกลุ่ม

ปัญหาความไม่สะดวกในการรวมกลุ่มกันเพราะสมาชิกภายในชุมชนแต่ละคนมีงานหลัก และงานรองมากมาย ในการนัดเวลาให้อยู่พร้อมๆกันเกือบทั้งหมดนั้นยากมากแม้วันเสาร์ และวัน อาทิตย์ เพราะบางครอบครัวเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่วันเสาร์และวันอาทิตย์ต้องการความเป็น ส่วนตัว ทำให้การรับรู้ข่าวสาร และการเพิ่มกิจกรรมใหม่ๆ รวมถึงการสานความสัมพันธ์ การสร้างความ เข้าใจกันภายในชุมชนเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงประชุมหารือกันในแต่ละหมู่บ้านต่างเลือกวันที่ คิดว่าตนเองสะดวกแล้วโหวตกัน และต้องยอมรับมติในที่ประชุมด้วย ซึ่งก็ได้ผล และวันที่เลือก คือ วันอาทิตย์ เวลา 17.30 น. (บุญชอบ ฮะเซียง,สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2552)

จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคระยะแรกเป็นปัญหาที่คณะกรรมการชุมชนยังขาด การสรุปบทเรียนร่วมกัน แม้มีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลาคือมีการประชุมทุกเดือน บางเดือน อาจมีถึงสามครั้งต่อเดือน แต่ยังคงขาดการติดต่อสื่อสารเพื่อทำการทบทวนบทเรียน ข้อบกพร่อง จุดอ่อน จุดแข็งที่จะนำมาปรับใช้จากรูปแบบการประชุมที่ไร้ทิศทาง สำหรับการติดต่อสื่อสารของ

คณะกรรมการชุมชนกับชาวบ้านยังขาดการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านบางคน ทำให้เมื่อทำกิจกรรมต่างๆ ออกมาไม่ได้รับการสนับสนุน เนื่องจากชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิด หรือรับรู้ว่าคณะผู้บริหารท้องถิ่นและคณะกรรมการชุมชนกำลังจะทำอะไรกับชุมชน คณะกรรมการชุมชนบางชุมชนไม่สามารถให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจของชาวบ้านบางชุมชน แม้บางครั้งชาวบ้านอาจรับรู้ถึงการก่อให้เกิดแต่ยังไม่เข้าใจในรูปแบบการทำงาน

ในระยะต่อมาเทศบาลเมืองบางศรีเมืองพยายามสนับสนุนส่งเสริมให้มีกิจกรรมออกมาจำนวนมากให้เหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย ทำให้มีพื้นที่ในการพบปะพูดคุยกันระหว่างชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ประกอบกับการที่นายกเทศมนตรี นายณัฐพร แสงบัว เป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในชุมชน และสามารถทำให้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านเป็นจำนวนมาก จนทำให้ชาวบ้านเริ่มออกมาสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง และ เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการติดต่อสื่อสารของผู้นำชุมชนไปสู่ประชาชนในเขตเทศบาลและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลเพื่อตอบปัญหานำวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือข้อแรก สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง โดยแบ่งหัวข้อเป็นสภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในอดีต สภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในปัจจุบันและ ความเป็นมาของคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ข้อสองกระบวนการติดต่อสื่อสารในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารในการบริหารจัดการของคณะผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและประชาชนชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ข้อสามปัญหา และ อุปสรรคในการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง โดยในการอธิบายทั้ง 3 ข้อนี้ จะใช้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การวิเคราะห์ และ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. ในด้านสภาพทั่วไปของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ในด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระเจ้าคณะจังหวัด หรือ เจ้าอาวาสวัด, นายกเทศมนตรี หรือผู้บริหารท้องถิ่น, พนักงานเทศบาล, ผู้นำชุมชน หรือ ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวคำถามประกอบกับการสัมภาษณ์

การเกิดขึ้นของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเกิดขึ้นขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสุขาภิบาลที่มีกำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำท้องถิ่น โดยได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล มีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำท้องถิ่นแทนจากนั้นได้มีการแบ่งแต่ละหมู่เป็นชุมชนต่างภายในเขตเทศบาล และเมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้เปลี่ยนจากเทศบาลตำบลเป็นเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ได้ดูแลภายในเขตทั้งหมด 24 ชุมชน คือ ได้แก่ชุมชนพุดศรี-ส่องสี ชุมชนศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ชุมชนวัดบางศรีเมือง ชุมชนอภิรัตน์ ชุมชนดงตาล ชุมชนริมคลองบางศรีทอง ชุมชนมิตรสัมพันธ์-ระพีร์นคร ชุมชนหลวงพ่อดงริมคลองบางกอกน้อย ชุมชนวัดสลักใต้ ชุมชนวัดโดนค ชุมชนทำน่านที่ฝั่งบางศรีเมือง ชุมชนสุขนิรันดร์ ชุมชนบ้านสวนริมคลองบางกอกน้อย ชุมชนสามชัย-อินถนอม ชุมชนวัดพุฒิปรางค์ปราโมทย์ ชุมชนวัดป่าเรไร ชุมชนเพชรธานี ชุมชนเยาวพรรณ ชุมชนวัดเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนดวงกมล ชุมชนบ้านเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนร่วมสุข-ชัยมงคล ชุมชนจิตวิสุทธิ์ และชุมชนพิภูลพัฒนา

ในทุก ๆ 4 ปีจะมีการเลือกผู้บริหารท้องถิ่น คือ นายกเทศมนตรี และ สมาชิกสภาเทศบาล และมีการเลือกคณะกรรมการชุมชน แต่ละชุมชนจำนวน 9 คนที่เป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนในการดำเนินงานประสานงานติดต่อระหว่างชุมชนและเทศบาลคณะกรรมการชุดหนึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการชุมชน1คนและกรรมการชุมชนไม่เกิน8คน คณะกรรมการชุมชนอาจพิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาได้ตามความเหมาะสม ประธานกรรมการชุมชนอาจพิจารณาคัดเลือกกรรมการ1คน ทำหน้าที่เลขานุการ

บางศรีเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง การดำรงชีวิต การคมนาคม เพราะบางศรีเมือง เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครทำให้มีความเจริญทางด้านเส้นทางคมนาคม จากเมื่อสมัยก่อนเส้นทางหลักคือทางน้ำ แต่ปัจจุบัน มีสะพานพระราม 5 และกำลังจะมีสะพานพระราม 3 เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในเรื่องอาชีพ จากเมื่อก่อนดินอุดมสมบูรณ์ มีสวนผลไม้มากมาย มีนา มีต้นตาล แต่ปัจจุบัน ที่ดินกลายเป็นบ้านจัดสรร แต่ผู้นำท้องถิ่นก็พยายามเป็นตัวประสาน โดยทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้มีการตั้งงบประมาณจัดทำโครงการสนับสนุน โดยพาชุมชนไปศึกษาดูงานต่างๆและจัดฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ ให้ความรู้ กับ ผู้นำชุมชนชาวบางศรีเมือง ในการศึกษาดูงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้คนในชุมชนนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ทั้งยังเปลี่ยนทัศนคติของคณะกรรมการชุมชน ด้านการทำงานให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ร่วมทำร่วมคิด ร่วมดำเนินกิจกรรม ทำให้คณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเริ่มมีบทบาทในด้าน

ความคิด มาวิเคราะห์ในชุมชนของตนเอง ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีความเข้มแข็งอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสตรีแม่บ้านบางศรีเมือง และ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ กับอีก 2 ชุมชน คือ ชุมชนพุทธศรี-ส่องสี และ ชุมชนมิตรสัมพันธ์ระพีนคร เนื่องจาก ชุมชนพุทธศรี-ส่องสี ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือและสามัคคีในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถือว่าคนในชุมชนมีการดูแลเอาใจใส่พยายามหารายได้ให้กับคนในชุมชน มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน และมีความพอเพียงสามารถดูแลคนในครอบครัวภายในชุมชนได้ ความเข้มแข็งดังกล่าว เพราะภายในชุมชนนี้สามารถพึ่งตนเองได้ ทำเองได้ และไม่มีการกู้ยืม มีการขวนขวายหาความรู้อยู่ตลอด โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ความขยันให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น ในส่วนของ ชุมชนมิตรสัมพันธ์ระพีนครประชาชนมีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักแบบเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน คือการดำเนินชีวิตภายใต้หลักเกณฑ์ ๓ ๔ ๕ ง่าย เพิ่มรายได้และมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย โดยมีการเอามาเปรียบเทียบกับแต่ละเดือนรายจ่ายไหนที่ไม่จำเป็นจะไม่ใช้ เช่นค่าใช้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร เป็นต้น จากปัจจัยนี้การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน สถานที่ทำงานจะใช้บ้านของสมาชิกในชุมชน เป็นที่ทำการรับฝากเข้ากับกลุ่มออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกๆเดือน โดยไม่บังคับการถือหุ้น บางรายอาจถือฝากหนึ่งหุ้นต่อเดือน หรือบางรายอาจฝากมากกว่าหนึ่งหุ้นก็ได้ เงินฝากจากกลุ่มจะมีการให้สมาชิกได้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก โดยผ่านการอนุมัติจากกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ (ธนาคารชุมชน) ผลกำไรบางส่วนนำไปใช้จ่ายในเรื่องของการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคที่เทศบาลไม่สามารถอนุมัติงบประมาณดำเนินการให้ได้และบางส่วนจ่ายเป็นเงินตอบแทน (เงินปันผล) ให้กับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนมิตรสัมพันธ์ ระพีนคร ในพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง โดยมี นางเพลินพิศ พูลละศิริ เป็นประธานกลุ่ม ครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 30 คน มีทุนดำเนินการ 3000 บาท จุดประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และการออมเพื่อก่อให้เกิดแหล่งเงินทุนในชุมชน และได้มีการดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการทุกเดือนเพื่อพิจารณาการดำเนินการของกลุ่ม เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานว่ามีความคืบหน้าตามวัตถุประสงค์ที่ทางคณะกรรมการวางเป้าหมายไว้อย่างไร เพื่อหาแนวทางแก้ไขและนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์คือมีการตัดสินใจร่วมกัน อะไรที่สำคัญในองค์กรกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องให้สมาชิกเข้าร่วมตัดสินใจโดยใช้ระบบเวทีประชาคม และ ไม่กำหนดโดยกรรมการเท่านั้นเพราะถือว่าการนำชาวบ้านหรือสมาชิกเข้ามาร่วมกิจกรรม กิจกรรมนั้นต้องเป็นความคิดเห็นของคนส่วนมาก ถือได้ว่าคนภายในชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีกลมเกลียว รักใคร่ปรองดอง ไม่มีการเอาัดเอาเปรียบ ชาวบ้านมีความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรม ชุมชนนี้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพออยู่ พอกิน พอใช้โดยประหยัดตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต

อย่างจริงจัง ในส่วนของกลุ่มสตรีแม่บ้านมีการรวมตัวทำกิจกรรมอย่างเหนียวแน่นมีการรวมตัวกันทำอาหารเพื่อรับจัดงานต่างๆ ถือได้มีความเข้มแข็งสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยพัฒนาชุมชนและพึ่งพาตนเองในกลุ่มมีการชวนช่วยหาความรู้เมื่อทางเทศบาลมีการสนับสนุนในการอบรมทำดอกไม้ประดิษฐ์ เทียนหอม อาหารขนมหวานต่างๆ เพื่อทำให้เกิดภูมิปัญญาและความชำนาญให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูน และ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุบางศรีเมือง เป็นกลุ่มที่รับสมัครสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 360 คน กลุ่มผู้สูงอายุจะมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมทุก ๆ วันอังคารอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาร่วม 8 ปี โดยกิจกรรมจะเป็นกิจกรรมในด้านสุขภาพ , กิจกรรมสันทนาการ , กิจกรรมด้านศาสนา และ การรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองค่อนข้างให้ความสำคัญกับกลุ่มชมรมผู้สูงอายุมาก โดย จะจัดสถานที่สำหรับทำกิจกรรม และอำนวยความสะดวกสบายให้กับกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีสุขภาพดี มีความสุขในการดำรงชีวิต มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

2. กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งภายในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารในการบริหารจัดการของคณะผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางศรีเมืองและประชาชนชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองการติดต่อสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้มีการณ์สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างได้แก่คนภายในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสื่อสารชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองระยะแรกที่เพิ่งมีคณะกรรมการชุมชนเข้ามาดำเนินการมีการติดต่อสื่อสารกันเองแต่ยังไม่เป็นระบบ แต่ตอนหลังทางเทศบาลได้ให้แนวทางวิธีในการสื่อสารภายในชุมชนของตนเองทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน แต่ยังไม่ได้ร่วมแสวงหาแนวร่วมกับทางเทศบาลทำให้กิจกรรมยังไม่ค่อยได้รับการตอบสนองเท่าไรนัก บางกิจกรรมได้รับการต่อต้าน แต่พอมาตอนหลังได้มีการประชุมในการซักซ้อมความเข้าใจในการเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยๆ ทำให้ ทางคณะกรรมการชุมชนเริ่มรู้แนวทางในการประชุมด้วยตนเองสามารถมีวิธีไปบอกชาวบ้าน ปะกอบกับทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเมื่อมีกิจกรรมอะไร ก็จะมีการประชาสัมพันธ์ โดยใช้ โบปลิว แผ่นพับ ป้ายผ้า โปสเตอร์ สปอตวิทยุเสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์ และ เว็บไซต์ของทางเทศบาล เป็นต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสารมีการเข้าร่วมงานและร่วมกิจกรรมมากขึ้น ซึ่งได้รับความสนใจกับคนในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นอย่างมาก และเมื่อทำกิจกรรมเป็นที่เรียบร้อยก็จะมีแบบสำรวจเป็นแบบสอบถามเพื่อจะได้ทราบความต้องการของประชาชน และ แก้ไขข้อบกพร่องในครั้งต่อไป

ระยะต่อมาเมื่อเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเข้ามาแก้ไขปัญหาในการสื่อสารเพื่อให้ความรู้และให้การศึกษาแก่คณะกรรมการชุมชน โดยตลอดด้วยการพาไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านเดียวกัน และ ใกล้เคียงกันเพื่อขยายขอบข่ายทางความคิด ทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นผู้สื่อสารในด้านทางการศึกษามากกว่า แต่เมื่อต้องถ่ายทอดก็ให้ผู้ที่มีประสบการณ์ภายนอกเป็นผู้ถ่ายทอดแล้วให้คณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองไปแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้และทิศทางการทำงานทำอย่างไรชุมชนถึงจะเข้มแข็ง คณะกรรมการชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีการนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานไปประยุกต์ใช้ เมื่อทางคณะกรรมการชุมชนได้ไปศึกษาดูงานก็จะนำไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนของตนด้วย นอกจากนี้ทางเทศบาลยังพยายามจัดให้ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้มีการไปทัศนศึกษาร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองกัน

ในส่วนของคณะกรรมการชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง เมื่อได้ร่วมงานกับทางเทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้รับหลักการการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทางกองวิชาการมีการประชุมประสานคนภายในชุมชน มีการเปิดเวทีประชุมประชาคมเพื่อให้ประชาชนบางศรีเมืองได้เข้ามารับฟังการปฏิบัติการเมืองชุมชนน้อยอยู่และการดำเนินงานของคณะกรรมการแต่ละชุมชน และร่วมกันคิดหาแนวทางในการทำงานต่อไปกระบวนการติดต่อสื่อสารเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกบนฐานของความเท่าเทียมกันเพราะผู้รับสารและผู้ส่งสารนั้นจะสามารถโต้ตอบซักถามข้อสงสัย หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือนำเสนอกิจกรรมที่คิดว่าเป็นการแก้ปัญหาชุมชนได้รูปแบบการติดต่อสื่อสารจึงเป็นแบบสองทาง ที่เป็นทางการเพราะว่ามีรูปแบบการประชุมที่ชัดเจนแต่ก็ไม่เคร่งครัดมากนัก เนื่องจากต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงมีการติดต่อสื่อสารทั้งแบบบนลงล่างและล่างขึ้นบน บทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสารสลับกันอยู่ตลอดเวลา เพราะต่างแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สำหรับวิธีการใช้เวทีประชาคมเป็นสื่อให้ทุกคนได้เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทำให้เกิดความคิดหลากหลาย และการทำงานของคณะกรรมการชุมชนนั้นค่อยๆดีขึ้นเป็นระบบมากขึ้น

การติดต่อสื่อสารที่ต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม นั้น เป็นเรื่องที่คณะกรรมการชุมชนต้องการตัดสินใจร่วมกัน เพราะคำนึงถึงเสียงของชาวบ้านจะทำงานให้งานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีนั่นเอง

3. ปัญหาอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็งภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองในปัญหานำวิจัยข้อนี้จะเป็นลักษณะสังเกตการณ์แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปผล เริ่มจากตอนแรกปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีน้อยเพราะส่วนใหญ่ปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้าน นายกเทศมนตรี (ผู้บริหารท้องถิ่น) หรือท่านเจ้าอาวาส ก็จะมาจัดการให้ยอมความกันไม่ต้องถึงตำรวจทั้งนี้เพราะคนภายในชุมชนค่อนข้างสามัคคีกันมานานส่วนมากจะนับถือพระและผู้นำท้องถิ่น มีงานอะไรก็ช่วยเหลือกัน โดยลักษณะนิสัยของชาวบ้านเชื่อผู้นำท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดีปัญหาในการดำเนินการเช่นปัญหาที่พบได้แก่ชาวบ้านไม่เข้าใจการทำงานของทางเทศบาล และชาวบ้านบางกลุ่มมีอคติกับผู้นำท้องถิ่นเนื่องจากอาจจะต้องการให้นักการเมืองที่ตนเองชื่นชอบเป็นผู้บริหารท้องถิ่นของตนเอง จึงไม่ให้การสนับสนุนหรือร่วมมือทำกิจกรรมเพราะอาจจะมีความเชื่อว่านายกเทศมนตรีคนปัจจุบันต้องการหาผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหาชาวบ้าน อีกหลายปีต่อมาได้มีการพัฒนาภายในตำบลขึ้นเรื่อยๆมีการพัฒนาอย่างจริงจังทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาและทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเสียใหม่ โดยมี เจ้าอาวาส คณะกรรมการชุมชน และประชาชนที่ศรัทธา เป็นสื่อกลาง ในระยะภายหลังที่คณะกรรมการและทางเทศบาลเข้ามาร่วมกันทำงานมากขึ้นทำให้มีกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่องและเป็นในทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะทางเทศบาลสนับสนุนให้มีพื้นที่ในการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองภายใน 24 ชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แค่ 2 ชุมชนที่เห็นได้ชัด คือ ชุมชนพุดศรี-สองศรี , ชุมชนมิตรสัมพันธ์ระพีนคร และคนบางกลุ่มเช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน , กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มที่กล่าวถึงนี้มีปัจจัยหลายประการผู้นำกลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีสามารถตัดสินใจปัญหาได้ ฉับไว ในฐานะที่เป็นผู้บริหาร ปัญหาจะได้รับการแก้ไขในทันทีทันใด แต่ในทางกลับกันกลับเป็นจุดอ่อนในด้านวิสัยทัศน์ของผู้นำที่ควรมีอย่างกว้างไกล และเป็นนักวางแผนที่ดี ซึ่งจะมีลักษณะของผู้นำ ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกันไปจากความคิดเห็นของ อุทัย คุลเกษม (2530) ที่แสดงความคิดเห็นว่าองค์กรชุมชนเข้มแข็งนั้นผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพราะจะทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ดี และการจะวิเคราะห์ปัญหาได้ดีนั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลที่มากเพียงพอ มีความรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อมองให้เห็นทรัพยากรทั้งหมดภายในชุมชน ซึ่งสามารถทำให้ผู้นำกับกลุ่มคณะทำงานแยกแยะปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น เพื่อให้จุดแข็งจุดอ่อนของชุมชนหรือองค์กรเห็นทรัพยากรในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม ใดก็ตามที่คณะกรรมการชุมชน ก็ได้รวบรวมเพื่อที่จะจัดการข้อมูลเหล่านั้นอย่างเป็นระบบหรือตรวจสอบว่ามี

ฐานข้อมูลเหล่านั้นอย่างเพียงพอหรือไม่ ทำให้ผู้นำยังไม่สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง เพียงแต่มองเห็นปัญหา มีแนวความคิดที่จะจัดการปัญหาเหล่านั้นผ่านการพูดคุยหรือปรึกษาหารือ ในประเด็นปัญหา เพื่อผลิตชุดกิจกรรมแก้ปัญหา เมื่อกิจกรรมจบสิ้นก็เริ่มคิดหากิจกรรมขึ้นมา ซึ่งขาดความต่อเนื่อง ขาดความเข้มแข็งของสมาชิกภายในองค์กรชุมชน ทำให้ปัญหาต่างๆ ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างบูรณาการแต่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะส่วน ดังนั้นการทำงานของผู้นำในปัจจุบันจึงเป็นการทำงานในเชิงตั้งรับมากกว่า

ในทางกลับกันหากย้อนกลับไปที่เป้าหมายหลักขององค์กรเมื่อแรกก่อตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้มีกิจกรรมทางการเมืองเข้ามาร่วมบริหารชุมชนของตนเองยึดหลักทำอย่างไรชุมชนตนเองจะเข้มแข็งจึงมีการผลิตกิจกรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายแต่ยังขาดหลักการการทำงานที่เป็นระบบ ดังนั้น เมื่อมีเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเข้ามาสนับสนุนในการทำงานและใช้สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ เผยแพร่ให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรมมีการจัดอบรมผู้นำชุมชนทำอย่างไรชุมชนตนเองถึงจะมีความเข้มแข็ง แต่ถ้าบางชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมิได้วางแผนหรือวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหของชุมชนได้ แต่บางชุมชนก็สามารถสร้างความเข้มแข็งโดยการใช้อารมณ์ภายในชุมชน สร้างเครือข่ายรายได้ให้ชุมชนหรือกลุ่มของตนเอง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าผู้นำจะมีจิตใจที่เสียสละ ยอมอุทิศตนเองเพื่อส่วนรวม มีคุณธรรมอย่างที่ อุทัย คุลยเกษม (2530) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ เป็นผลดีต่อการเก็บเกี่ยวความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำสมาชิกภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ขององค์กรที่เปลี่ยนไปจากการผลิตเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองท้องถิ่น พลังศรัทธาที่มีต่อผู้นำจะทำให้องค์กรสามารถปรับตัวให้อยู่รอดและผ่านพ้นวิกฤติไปได้อย่างมั่นคง

แต่สำหรับความหลากหลายของผู้นำภายในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง มีความแตกต่างไปจากผลงานของ สีลาภรณ์ นาคทรัพย์ (อ้างถึงใน ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2544 :76) เนื่องจากชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองเป็นชุมชนกึ่งเมือง ผู้นำจึงไม่มีความหลากหลายนัก มีเพียงผู้นำทางด้านวัฒนธรรม ในเรื่องประเพณี มีขบวนแห่สงกรานต์ลอยกระทง มีการแข่งขันประกวดการทำกระทงแต่ละชุมชน มีการสงฆ์น้ำพระในวันสงกรานต์หรือปีใหม่ไทยในบริเวณวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร โดยพยายามสร้างการมีส่วนร่วมของโรงเรียนคือจัดส่งการแสดงของเด็กๆ การละเล่นเด็กไทย ซึ่งเป็นประเพณีที่พยายามให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดต่อไปจากการร่วมกิจกรรม

ข้างต้น แต่เพราะปัจจุบันการศึกษาเทคโนโลยีทำให้เยาวชนห่างไกลจากระบบความคิด ทำให้เรื่อง ประเพณีสงกรานต์ภายในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีแต่ผู้สูงวัย และผู้ใหญ่ แต่เด็ก ๆ จะ ไปเล่นสาดน้ำตามจุดต่างๆแทน

การจัดองค์กร โดยมีการรวมตัวและก่อตั้งขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำงานเพื่อแก้ไข ปัญหาของชุมชนตนเองพยายามสร้างกิจกรรมแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่นกิจกรรมมหกรรมสินค้าตลาด กลางในชุมชนเทศบาลเมืองบางศรีเมือง กิจกรรมน้ำปยุหมักชีวภาพเพื่อแก้ไขปัญหาด้าน สิ่งแวดล้อม เป็นต้น สมาชิกที่เข้าร่วมก็มีความหลากหลาย เพศ อาชีพ และ วัย แต่ในด้านของวัย นั้นค่อนข้างจะขาดคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนหนุ่มสาว อาจจะเป็นค่านิยมที่คนหนุ่มสาวจะต้องไปเรียนที่ กรุงเทพ เมื่อเรียนจบก็จะใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพ ในชุมชนจึงมีแต่ผู้ใหญ่และก็เด็ก ไม่ค่อยมีคนรุ่น กลางๆจึงมีช่องว่างที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือ เทศบาลเมืองบางศรีเมืองได้พยายามผลักดันให้มี กิจกรรมและประเพณีโดยมีการอบรมเยาวชนกลุ่มสนใจในช่วงปิดเทอม เรียนรู้การละเล่นเด็กไทย กีฬาพื้นบ้าน ซึ่งให้ความรู้และสนุกสนาน ก่อให้เกิดจิตสำนึกซึมซับสู่จิตใจอย่างมั่นคง และเป็น กำลังสำคัญต่อไปในอนาคต

การติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ก่อตัวจากประเด็นปัญหาภายใน ชุมชน ถนนหนทาง ความไม่ปลอดภัย เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยเร่งปฏิกิริยาของการสื่อสารระหว่าง ชาวบ้าน ทำให้มีการรวมกลุ่มรวมตัวพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการตามบริเวณหน้าบ้าน เป็นการ ติดต่อดสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารในรูปแบบชาวบ้านใช้กันอยู่เสมอ เป็นการ ติดต่อดสื่อสารภายในแวนอนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมีบทบาทเสมอกัน (นพรัตน์ มุณีรัตน์, 2541) โดยวัตถุประสงค์ในการคุยเป็นลักษณะปรับทุกข์เพื่อหาแนวร่วม หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้รับสารได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการสื่อสาร กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ผู้รับสารมีความต้องการที่จะทราบเรื่องราวข่าวสาร เหตุการณ์ ข้อมูล หรือ สิ่งอื่นใดจากผู้ส่งสาร ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น หรือเพื่อเป็น ข้อมูลที่นำมาใช้ตัดสินใจต่อไปในอนาคต

จากที่กล่าวมาข้างต้น ปัญหาภายในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีหลายปัญหา หลายปัจจัยแตกต่างกันไป ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน การเงิน รายได้ที่ลดลง กำไรจากการประกอบ อาชีพไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ความอุดมสมบูรณ์ของสวนผลไม้ไม่เหมือนแต่ก่อนกลายเป็นถนน

หนทางและที่อยู่อาศัยมากขึ้นทำให้ชาวบ้านเกิดเป็นความต่างคนต่างอยู่ เพราะต้องพยายามดิ้นรนหาเลี้ยงตนเองแต่ก็ยังมีคนจำนวนหนึ่งในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองพยายามมีการรวมตัวในการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มติดต่อสื่อสารในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์ เช่นชุมชนพูนศรี ส่องศรี ชุมชนมิตรสัมพันธ์ กลุ่มสตรีแม่บ้าน และ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ ที่กล่าวมาถือว่ามี ความเข้มแข็งแต่ถ้าเทียบกับสัดส่วนอีก 20 กว่า ชุมชนถือว่าภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองยัง ถือว่ามีชุมชนที่อ่อนแอมากกว่าชุมชนที่เข้มแข็ง

ในการรวมตัวนั้นได้อาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเทศบาลที่มีบทบาทเป็นตัวเชื่อมประสานให้ภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมืองมีการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น โดยมีพื้นที่สาธารณะ ในการพูดคุยกัน สอดคล้องกับผลงาน เดวิท แมททิวส์ ที่นำเสนอโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและ ช่องทางการสื่อสาร คือการที่ชาวบ้านต้องมีโอกาสพบปะคุยกัน อันเป็นช่องทางให้ประชาชนเริ่ม เข้ามาสัมผัสกัน ซึ่งช่องทางการสื่อสารดังกล่าว ทำให้มีการเริ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์และ วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนตนเอง เช่นการเสนอการเรียนรู้อาชีพสร้างเครือข่ายความรู้ระหว่าง ชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนะนำความรู้ให้กับชุมชนข้างเคียง

ในการรวมตัวดังกล่าวนี้ เป็นการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ โดยการประชุมร่วมกัน อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีการสลับบทบาทหน้าที่ในการรับส่ง สาร ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยและแสดงความคิดเห็นในประเด็น ต่างๆสอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถพร ศิริสวัสดิ์ที่พบว่าการรวมตัวของกลุ่มคณะกรรมการ ชุมชนวัดกลางเป็นการรวมตัวที่เกิดจากการสื่อสารสองทาง ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมในการคิด ตัดสินใจ และเป็นเจ้าขององค์กรชุมชนนั้น เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาตนเอง และสำหรับเนื้อหาของสาร ที่เป็นประเด็นในการพูดคุยเพื่อการรวมตัวเป็นเนื้อหาของสารของเรื่องใกล้ตัวของสมาชิกชุมชนคือ เศรษฐกิจ ทำให้ทุกคนเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึง ปัญหา และมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาใน ทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับปัจจัยทางการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมของ นรมน นัน ทมนตรี คือปัญหาประสบปัญหาพร้อมและเนื้อหาสารเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวจึงเข้าใจง่าย

สำหรับกระบวนการสื่อสารสามารถแบ่งเกณฑ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างเทศบาลเมืองบางศรีเมือง คณะกรรมการชุมชน 2. การติดต่อระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับคณะกรรมการชุมชน 3. การติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับสมาชิกภายในชุมชน

การติดต่อสื่อสารระหว่างทางเทศบาลกับคณะกรรมการชุมชน โดยมีรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่ส่งผลการดำเนินงานบริหารจัดการองค์กรในทุกระยะ ได้แก่ การสื่อสารสองทางซึ่งทางเทศบาลได้เป็นผู้นำในการแจ้งข่าวสาร หรือกิจกรรมไปถึงคณะกรรมการชุมชน แล้วเปิดโอกาสให้คณะกรรมการชุมชนเปิดข้อซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

การติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนถือว่าการสื่อสารแบบสองทางเช่นกันที่ผู้นำผู้ส่งสารสามารถชี้แจงและแจ้งข่าวสารการร่วมประชุม เพื่อให้เกิดการทราบข้อมูลข่าวสารอย่างถี่ถ้วน แล้วเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีโอกาสซักถามข้อสงสัยร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น และจะร่วมกันหามติในที่ประชุม สอดคล้องกับยุทธวิธีการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการลดปริมาณขยะ ซึ่งวิธีหนึ่งที่ผู้นำนำมาใช้คือ การจัดประชุม เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการผลิตแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นรูปแบบส่งผลต่อการเรียนรู้ของกรรมการ เนื่องจากได้รับข้อมูลข่าวสารที่มากขึ้นสามารถที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการตัดสินใจการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการเป็นการสื่อสารที่ต้องการการตัดสินใจร่วมกัน เพราะต้องการฐานะเป็นผู้รับสารที่ไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นก่อนที่จะมีกิจกรรมหรือโครงการที่จะเริ่มดำเนินการได้ และเมื่อได้เริ่มโครงการจริง จึงรับการคัดค้านจนโครงการล้มเลิกไป แต่ภายหลังบางคณะกรรมการชุมชนสนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมทำให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น เพราะทางเทศบาลได้มีการสนับสนุนในการใช้สื่อ เช่นการประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือเชิญประชุม ใบปลิว แผ่นพับ บิลบอร์ด รถประชาสัมพันธ์ เพื่อจูงใจให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม

ในงานพัฒนาชุมชนการติดต่อสื่อสารควมมีใช่เป็นกลไกในการเชื่อมร้อยให้คนหรือกลุ่มคนมาสื่อสารกันเพียงอย่างเดียวหากแต่ต้องเป็นการติดต่อสื่อสารที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารสร้างความเข้าใจระหว่างคนภายในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านั้นจะเป็นการสร้างฐานของความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยการติดต่อสื่อสารให้คนภายในชุมชนเกิดการตระหนักรู้ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นสมาชิกภายในชุมชนนั้น เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น ประรณนาและอุทิศตัวเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สร้างชุมชน ซึ่งชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือในการ

ติดต่อสื่อสารในการเชื่อมโยงให้คนมาร่วมกันเพื่อทำงานหรือแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยอาศัยเวทีแลกเปลี่ยนและสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งความคิดประสบการณ์ ความรู้ เพื่อได้รับการพัฒนาศักยภาพ เพราะเปิดโอกาสทุกคน ได้มีอิสระทางความคิด สามารถแลกเปลี่ยนได้โดยมีชนชั้นเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาตนเอง มีเพียงคนกับคนที่จะปฏิสัมพันธ์กันด้วยเหตุและผล รับฟังเพื่อลด อคติ เปิดใจรับสื่อใหม่ๆ เข้ามาเป็นความรู้ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสาร จะต้องเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง และอย่างต่อเนื่อง และผสมผสาน ไปด้วยกับการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์จะเปิดเผยการทำงานให้มีความโปร่งใส เพราะมีปัจจัยหลายประการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ความรัก ความสามัคคีถูกบั่นทอนลง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาในครั้งนี้

จากผลการศึกษาถึงกระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง ตำบลบางศรีเมือง อำเภอ จังหวัดนนทบุรี ตามวัตถุประสงค์มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารภายในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง

1. การร่วมทำงานกันระหว่างเทศบาลและคณะกรรมการชุมชน มีการส่งจดหมายเชิญประชุม เมื่อมีการนัดประชุมคณะกรรมการชุมชนแต่บางครั้งจดหมายไม่ได้ถึงมือประธานชุมชน ทำให้ไม่ได้เข้าร่วมประชุมจึงควรที่จะมีการส่งจดหมายให้ร่วมเชิญประชุมถึงคณะกรรมการอย่างน้อย 3 คน ขึ้นไปเพื่อ ไม่เป็นการผิดพลาดในการนัดประชุม

2. ภายในกระบวนการประชุมถึงแม้จะมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งควรจะมีการจดบันทึกการประชุมและจัดพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรทุกครั้งเพื่อความ โปร่งใสในการทำงาน หรือเครื่องบันทึกเทปเพราะสามารถที่จะตรวจสอบได้หากมีงานหรือกิจกรรมได้อาศัยการผิดพลาดจะ สามารถกลับมาดูวาระการประชุมที่ทุกคนร่วมกัน และ ตัดสินใจร่วมกันว่าจะปฏิบัติ และ ได้ติดตามงานผู้รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายไปได้ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้วางแผนงานหรือปรับปรุงแก้ไขการทำงานได้ และในขณะเดียวกันยังเป็นการให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ได้หากมีข้อสงสัยเพื่อที่จะช่วยให้ข้อเสนอแนะแก่การทำงานของคณะกรรมการชุมชนให้มีการทำงานดีขึ้นต่อไป

3. การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนมีจุดอ่อนตรงการทำงานขาดทิศทางและความต่อเนื่องในการทำงานควรมีการสรุปทบทวนเป็นระยะซึ่งอาจจะเป็น 3-6 เดือน/ครั้ง เพื่อให้คณะกรรมการพัฒนาชุมชนได้ร่วมกันทบทวนการทำงานที่ผ่านมาว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งในเรื่องใดบ้าง เพราะปัจจุบันเป็นปัญหาการทำงานที่ควรจะได้รับ การแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้การทำงานภายในดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และเป็นการสร้างเสริมกำลังใจของกลุ่มแกนนำให้มีความตื่นตัวมากขึ้น ขณะเดียวกันการได้ทบทวนประเมินผลการดำเนินงานของตนเองที่ผ่านมาเป็นผลต่อเนื่อที่จะทำ ให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมทั้งจากข้อผิดพลาดหรือผลสำเร็จจากกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งนี้เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น โดยการวางแผนล่วงหน้าเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ทั้งแผนระยะสั้นระยะยาว โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลจากรายงานการประชุม ผลการดำเนินงานกิจกรรมที่ผ่านมา ประกอบกับการประชุม พูดคุยเพิ่มเติมจากคณะทำงานรับผิดชอบ ทำงานในแต่ละฝ่ายและการร่วมพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นซึ่งจะได้รับ ความคิดเห็นจากหลากหลายมุมมองมากขึ้นหรืออาจจะเป็นการทำแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูล ของชุมชนในทุกๆด้าน เพราะการรวบรวมข้อมูลจึงเป็นผลดีต่อแกนนำที่จะนำไปใช้วิเคราะห์ปัญหา หรือสถานการณ์ภายในชุมชน ประกอบกับปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบต่อ การดำรงอยู่ของ ชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษากระบวนการด้านการสื่อสาร ทำให้ทราบถึงกระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบในชุมชน ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป หากมีการศึกษาระบบการจัดการข้อมูล Knowledge Management จะทำให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้การสื่อสารอาจใช้ ทฤษฎีอื่นมาใช้ในการอธิบาย เพื่อให้ได้ผลที่แตกต่างออกไป เพื่อเปรียบเทียบหาวิธีการที่ดีที่สุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กาญจนา แก้วเทพและคณะ.(2543) **สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิติมา สุรสนธิ.(2529) **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เกษณี จุฑาวิจิตร.(2540) **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์

บทความ

กรมพัฒนาการมพัฒนาที่ดิน.(2530) **ข้อมูลจากกรมพัฒนาที่ดิน**. นนทบุรี: อัดสำเนา

เกื้อมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์.(2541,พฤศจิกายน-ธันวาคม) **“สารคดี ชุมชน ยากแก่สังคมไทย ยากยาก”**. กรุงเทพมหานคร:นิตยสาร โลกลีเจียว .หน้า 38.

ชวรัตน์ เชิดชัย. (2527) **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: กพิชการพิมพ์

เอกสารอื่น

จิรวุฒิ เสนาคำ. (2540) **จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542) **การศึกษาเรื่อง ชุมชนในประเทศไทย ชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้**. (รายงานผลการวิจัย) กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนงานวิจัย

- เดวิด แมทธิวส์.(2540) จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง. แปลจากหนังสือเป็นภาษาอังกฤษโดย จีรวุฒิ เสนาคำ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- บำรุง สุขพรรณ.(2527) ระบบสื่อสารในสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประเวศ วะสี.(2541) ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชน
- ประมะ สตะเวทิน.(2527) หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์
- พูนทรัพย์ สิทธิพรหม.(2539) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏพระนคร
- พัชรี เขยจรรยา.(2538) แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เอลโล่การพิมพ์
- ยุทธนา วรณปิติกุล และสุพิธา เริงจิต.(2542) สำนักพลเมือง ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด
- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ.(2533) การวิเคราะห์ผู้รับสาร. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยุวดี คาดการณ์ไกล และนายแพทย์ ชูชัย ศุภวงศ์.(2540) ประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน
- วาสนา จันทร์สว่าง.(2532) การสื่อสารเพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิรัช ถิรรัตนกุล.(2529) การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมควร กวียะ.(2538) การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ต่อชีวิต ความรับผิดชอบต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

สมควร กวียะ.(2529) **หลักทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 1-8.** นนทบุรี:มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช

สวานิต ยมาภัย.(2526) **การสื่อสารของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร: 68 การพิมพ์

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2529) **หลักการสื่อสาร.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

เสถียร เขยประทับ.(2530) **การสื่อสารงานนวัตกรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

อนุชาติ พ่วงสำลี และกฤตยา อาชวนิตกุล. (2542) **ขบวนการประชาคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาค
พลเมือง.** กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

วิทยานิพนธ์

เกียรตินิยม ทิปประสาน. (2541) **“พฤติกรรมกาเปิดรับสื่อและการแสวงหาข่าวสารเพื่อการพัฒนา
คุณภาพชีวิตในโครงการหมู่บ้านจุฬาลงกรณ์พัฒนา 5.”** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขานิเทศศาสตร์ธุรกิจ,กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ขนิษฐา แจ้งใจ.(2543) **“ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนบางปลาгод อำเภอองครักษ์ จังหวัด
นครนายก.”** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฐปณี สุวรรณจักรชัย. (2542) **“การแสวงหาข่าวสาร การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของ
นักท่องเที่ยวที่มีต่อข่าวสารของศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว.”** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นรมน นันทมนตรี. (2542) **“ยุทธวิธีการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ
สมาชิกชุมชนในการลดปริมาณขยะ กรณีศึกษา: ชุมชนสุขสันต์.”** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญญา สวัสดิ์เสรี. (2539) “ความคิดเห็นของประชาชน ในเขตจอมทองที่มีต่อบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์จันทร์ ใจวงศ์. (2527) “คุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ในการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลของสมาชิกสหกรณ์นิคมตำบลโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มันทนา สามารถ. (2541) “ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เกิดประชามต่าบที่เข้มแข็ง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุธีรา เผ่าโกศลติชัย. (2537) “ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของคนเชื้อสายมอญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อบุคคล สื่อประเพณี และสื่อมวลชน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อรวรรณ ศิริสวัสดิ์. (2543) “การสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดน่าน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาวาทวิทยาและการสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาต่างประเทศ

Books

Berrigan. (1979) **Access and Participation.** Paris: UNESCO.F.J

David K. Berio. (1960) **The Process of Communication.** New York: Rinchart and Winston

E. Kleinjans quoted in P.R.R. Sinha. (1976) **Towards a Definition of Development Communication.** Singapore: AMIC

E.Emery,P.H.Ault and W.K.Agee.(1967) **Introduction to Mass Communication.** New York:
Dodd, Mead and Co., Inc.

E.M. Roger and L. Svenning. (1969) **Modernization Among Peasants: The Impact of
Communication.** New York: Holt, Rinehart and Winston

Everett M. Roger and F. Floyd Shoemaker. (1971) **Communication of Innovations.** New York:
The Free Press

Lawrence A. Wenner.(1985) **The Nature of New Gratifications Research:
Current Perspective.** Beverly Hills: Sage

R.S.Goyer.(1970) **Communicative Process, Meaning: Toward a Unified
Theory Journal of Communication.** Vol.20

S.S. Stevens quoted in T.R.Nilsen.(1957) **On Defining Communication The Speech Teacher.**
Vol.6

Wilbur Schramm. (1974) **The Process and Effects of Mass Communication.** Urbana.Ill:
University of Illinois Press

Windahl et al. (1992) **Using Communication.** Theory: Sage Publications